

Visie op kunst en cultuur
in de gemeente Leeuwarden

durven en samen doen

*Lokaal perspectief in een
internationale context 2021-2028*

Foto cover:
Iedereen heeft talent, Circus Adje
©Noorderblik Kunstcade

Bonifatiuskerk, Explore the North
©Tess Janssen

Deze nota is opgebouwd uit een voorwoord, inleiding, samenvatting, vier hoofdstukken, een literatuurlijst en een viertal bijlagen. In hoofdstuk 1 wordt vanuit een breed maatschappelijk en economisch perspectief aangegeven wat de waarde van kunst en cultuur voor Leeuwarden is. In hoofdstuk 2 is de inbreng van het veld, vertaald naar de gemeentelijke inzet op kunst en cultuur, verwoord. Hoofdstuk 3 richt zich op onze visie en ambities, gerelateerd aan lokale, regionale, landelijke en Europese ontwikkelingen, gevolgd door een sterkte-zwakke analyse van ons kunst- en cultuurbeleid. Hoofdstuk 4 beschrijft aan de hand van drie ambitieniveaus op hoofdlijnen wat nodig is voor het realiseren van de visie en ambities. Een literatuurlijst en een viertal bijlagen complementeren de nota.

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Voorwoord	5
Inleiding	6
Samenvatting	8

Om hier een keuze te kunnen maken

Dit moet u weten

Hoofdstuk **1**

Waarde van kunst en cultuur voor Leeuwarden

1.1. Waarde voor de samenleving	11
1.2. Waarde voor het individu	12
1.3. Waarde voor de economie	12
1.4. Waarde van LF2018	14
1.5. Waarde van de culturele infrastructuur	15

Hoofdstuk **2**

Input van het veld

2.1. Introductie	19
2.2. Artistiek klimaat	19
2.3. Cultuureducatie	20
2.4. Amateurlust	20
2.5. Talentontwikkeling	21
2.6. Cultuurtoerisme	21

Hoofdstuk **3**

Gemeentelijke visie en ambities

3.1. Visie	25
3.2. Ambities richting 2028	25
3.3. Kansen	27
3.4. SWOT-analyse	31

Hoofdstuk **4**

Ambitieniveaus

4.1. Inleiding	33
4.2. Benchmark	33
4.3. Basis op orde	33
4.4. Doorontwikkeling	34
4.5. Matrix	35
4.6. Toelichting op de matrix	36

Literatuurlijst	40
Bijlagen	
1. Resultaten van het huidige cultuurbeleid	42
2. Overzicht van het culturele veld in de gemeente Leeuwarden	46
3. Culturele organisaties: functie en ambitie	48
4. Benchmark cultuuruitgaven gemeente Leeuwarden en 10 gemeenten in Nederland	67

"Als ik nog even dromerig mag zijn?
Ja, daar ben ik schrijver en actief cultuurdeelnemer voor
Kunnen we dan overal in Leeuwarden
Ezels, doeken, verf, kwasten, papier, pennen, klei, wegwerpcamera's en
instrumenten neerleggen?
Met een bordje erbij van 'gratis te gebruiken en neem me daarna mee,
hang me op of vertel me door'
Dan hoeven we er niet zo lang over te praten
Dan is actieve cultuurdeelnemers en amateurkunst gewoon een feit
Laat de mensen ervaren hoe kunst voor hen kan zijn
Dan kan iedereen meedoen
En heb je je cultuurdeelnemers en amateurkunst doel perfect behaald"

@Marrit Jellema, 2019

Iedereen doet mee

Voorwoord

Voor u ligt de nieuwe cultuurnota van de gemeente Leeuwarden 2021-2028 met de titel *Visie op kunst en cultuur in de gemeente Leeuwarden: durven en samen doen. Lokaal perspectief in een internationale context 2021-2028*.

Deze nieuwe nota is de opvolger van de cultuurnota *Legacy cultuur 2018: klaar voor 2018*.

De afgelopen jaren heeft het culturele leven dankzij LF2018 een nieuwe dynamiek gekregen. Er zijn initiatieven en activiteiten ontstaan, veel inwoners nemen actief deel aan kunst en cultuur in Leeuwarden en Fryslân en Culturele Hoofdstad heeft de (lokale) economie een grote impuls gegeven. Wij willen, net als de provincie Fryslân, voortgaan op de ingeslagen weg, samen met het team van LF2028. Hoe we dat willen doen, kunt u lezen in de nota.

Deze nota had niet tot stand kunnen komen zonder de inbreng van inwoners, ondernemers, het

onderwijs en vanzelfsprekend het culturele veld. Zij waren aanwezig bij de verschillende thematische cultuursessies die we hebben georganiseerd in de periode maart-april 2019. Deze sessies richtten zich op: artistiek klimaat, cultuurtoerisme, talentontwikkeling, cultuureducatie en onderwijs, actieve cultuurdeelname en amateurkunst. In mei 2019 was er een bijeenkomst waarbij met leden van de raad, met inbreng van mensen uit het (culturele) veld, is gesproken over de kaders van de nieuwe cultuurnota.

Mijn speciale dank gaat uit naar de volgende personen die tijd hebben gevonden om kritisch mee te lezen: Dieneke Zwiers (Kunstkade), Valentijn Fit (Tryater), Hilde Mulder (Meeuw|Jonge Theatermakers), Annewiep Bloem (Samenwerkende Leeuwarder Muziekverenigingen), Kris Callens (Fries Museum en Keramiekmuseum Princessehof), Sjoerd Bootsma (LF2028), Engbert Boneschansker (Bureau Beleidsonderzoek), Tanja Mlaker (Cultuur Eindhoven), Jan Jaap Knol (Boekman Stichting), Harmen van der

Hoek (Noord Nederland Toneel/Club Guy & Roni), Erik Akkermans (Wij vragen Erik/Kunsten '92), Sanne Scholten (Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst), Geert Bogaard (Blueyard), Quirijn van den Hoogen (Rijksuniversiteit Groningen). We hebben de inbreng van de vele betrokkenen zo veel mogelijk in deze nota verwerkt. Opgemerkt moet daarbij worden dat de meelezers niet één op één gezien moeten worden als ondersteuners van de nota, ze zijn gevraagd om vanuit eigen expertise, vrijblijvend, input te leveren.

Ik wens u veel inspiratie toe tijdens het lezen én samen uitvoeren van deze nota.

[Sjoerd Feitsma](#),
[Wethouder kunst en cultuur gemeente Leeuwarden](#)

Inleiding

De huidige notitie *legacy cultuur: klaar voor 2018* gaf een doorkijk naar LF2018 en de periode daarna. De hoofddoelstelling was:

De dynamiek van LF2018 te behouden, waardoor Leeuwarden aantrekkelijk blijft voor zowel inwoners als (inter)nationale bezoekers. Hierbij verbinden we kunst en cultuur nadrukkelijk met maatschappelijke opgaven en versterken we de verbindingen met onder andere zorg, sport, jeugd en onderwijs, economie en citymarketing.

Subdoelstellingen

- de positie van Leeuwarden versterken;
- het op peil houden van de culturele infrastructuur voor zover deze behoort tot onze directe verantwoordelijkheid;
- het vergroten van de binding van mensen aan de stad en regio.

Kansen

- het versterken van de positie van het Noorden in zowel landelijk als Europees verband;
- het samenwerkingsverband We the North;
- het verbreden van de doelgroep voor cultuureducatie van kinderen in de basisschoolleeftijd naar de doelgroep 0-18 jaar;
- inzetten op actieve cultuurparticipatie voor alle doelgroepen;
- in de periode tot 2025 heeft Leeuwarden zich ontwikkeld tot cultuurstad van het Noorden, waarbij popcultuur een belangrijke drager is. Mensen kunnen hun talenten inzetten en ontplooien. Festivals, waarmee we ons kunnen onderscheiden, zowel nationaal als internationaal, spelen hierin een belangrijke rol, ook om de levendigheid en aantrekkelijkheid van Leeuwarden te vergroten.

De resultaten van de afgelopen cultuurperiode treft u aan in bijlage 1.

LF2018 als vliegwiel

Wij hebben gezien dat kunst en cultuur in de aanloop naar en in 2018 een vliegwiel zijn geweest voor maatschappelijke en economische veranderingen. Mensen zijn aangeraakt door kunst en cultuur, hebben zich opengesteld voor bijzondere ervaringen en hebben samen projecten tot stand gebracht. Het eigenaarschap en draagvlak onder bewoners heeft bijgedragen aan het succes van LF2018. Inmiddels heeft de organisatie van LF2028 hard gewerkt aan een programma voor 2019-2020 met tijdelijke extra middelen vanuit de provincie en gemeente en heeft zij de ambities voor de jaren erna benoemd. Een belangrijk deel van het programma komt van de bestaande organisaties, ook wat betreft innovatie en samenwerking met jonge makers.

Rol gemeente

Als gemeente investeren wij met andere partijen, zoals andere overheden, cultuurfondsen, het Leeuwarder Ondernemers Fonds (LOF), commerciële partijen en particulieren, in kunst en cultuur omdat zij bijdragen aan het welzijn en de welvaart van inwoners en bezoekers. Elk van deze partijen heeft hierin zijn eigen rol en verantwoordelijkheid en draagt hiermee bij aan het totaalaanbod van kunst en cultuur in de gemeente Leeuwarden. De rol van de gemeente is faciliterend en stimulerend waar nodig. Ze neemt drempels weg, zodat ondernemerschap en eigen initiatief de ruimte krijgen. De gemeente gaat uit van de eigen kracht van mensen, van een overheid die minder invloed uitoefent en als partner opereert.

Pijlers voor de toekomst

De nota richt zich op wat vanuit het perspectief van de gemeente nodig is om ook na 2018 een aantrekkelijke culturele hoofdstad en regio te blijven en niet terug te vallen naar het kunst- en cultuurniveau van de jaren voor 2018. We zetten er vanuit kunst- en cultuurbeleid op in om de volgende vier legacy-lijnen van LF2028 mede te helpen verwezenlijken:

- 1. Streven naar een diverse en inclusieve samenleving**
- 2. Versterken van het artistieke klimaat**
- 3. Vanuit het perspectief van meertaligheid streven naar een sterke lokale identiteit, die verbonden is met openheid en gastvrijheid, in een internationale context**
- 4. Versterken van economie en cultuurtoerisme**

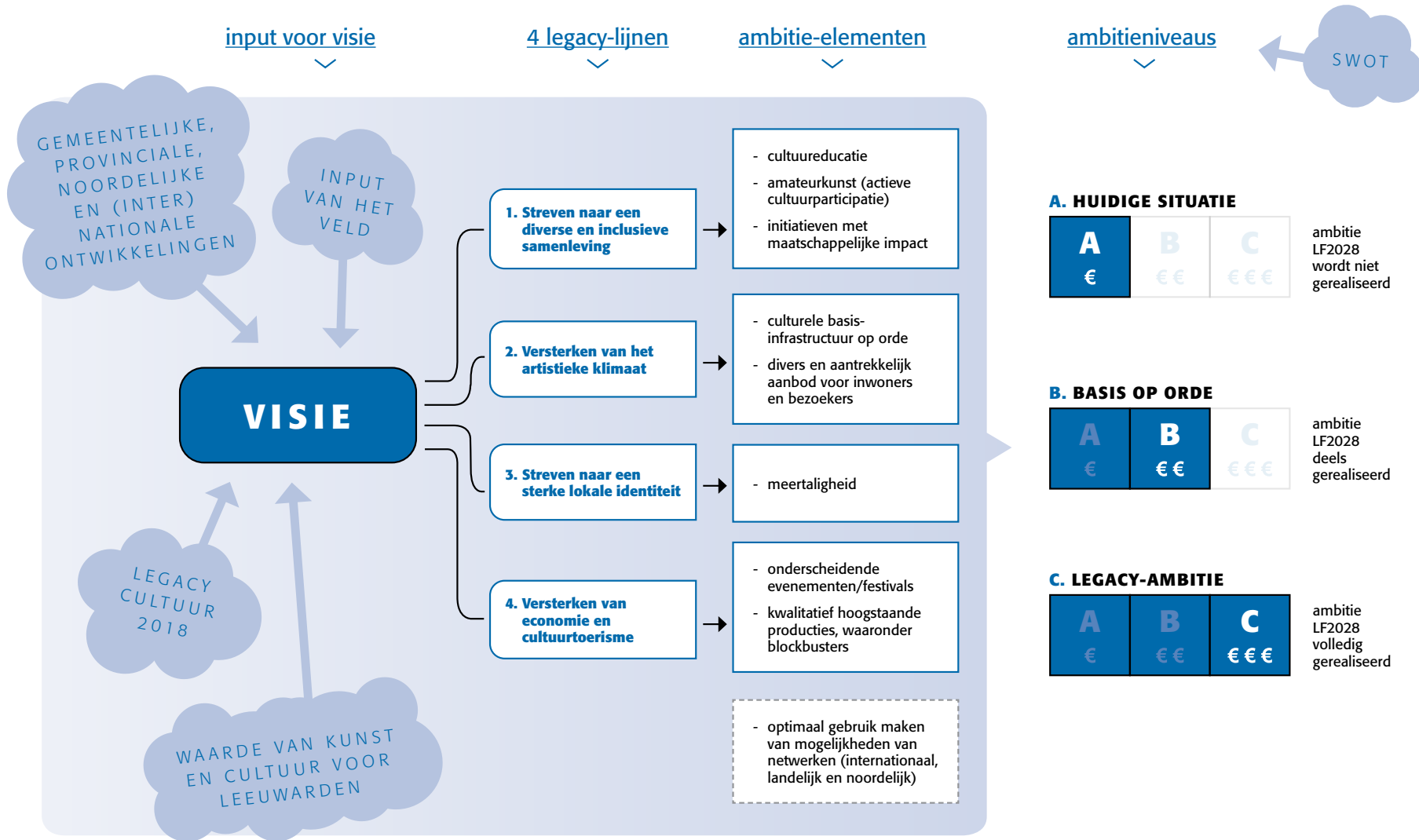
Ook voor de vijfde legacy lijn, streven naar een duurzame en circulaire samenleving, zitten aanknopingspunten in deze nota, maar de nadruk ligt daarbij meer op het terrein van economie, innovatie en circulariteit.

Met ons kunst- en cultuurbeleid sluiten we aan bij de ambities van LF2028 en wat er in regionaal, landelijk en internationaal verband gebeurt. Ook leggen we dwarsverbanden met onder andere het sociaal domein, de omgevingsvisie, het gemeentelijk economisch beleid en (city)marketing.

Voor de komende periode wordt voor monitoring en evaluatie van het cultuurbeleid aansluiting gezocht bij LF2028, de Europese Commissie (via het Joint Research Centre) en de Culture2030 indicatoren van UNESCO. ¹

¹ <http://whc.unesco.org/en/culture2030indicators/>

Samenvatting in beeld

Samenvatting

De gemeente Leeuwarden wil met haar kunst- en cultuurbeleid op de volgende wijze bijdragen aan de legacy-lijnen:

1. Streven naar een diverse en inclusieve samenleving: kunst en cultuur voor iedereen.

Dit betekent dat we:

- a. cultuureducatie willen versterken en verbreden, onder andere op het voortgezet en beroepsonderwijs (met name de leeftijdsgroep 12-21);
- b. ons richten op actieve cultuurparticipatie voor alle doelgroepen, waarbij we aandacht hebben voor onder andere amateurkunst, talentontwikkeling, ouderen en doelgroepen die minder affiniteit met cultuur hebben;
- c. initiatieven met maatschappelijke impact ondersteunen.

2. Het versterken van het artistieke klimaat.

Dit betekent dat we:

- a. ervoor zorgen dat de culturele basisinfrastructuur op orde is. De culturele infrastructuur betreft het geheel van culturele organisaties, culturele voorzieningen, collecties, individuele initiatiefnemers, vrijwilligers en tijdelijke culturele initiatieven/projecten binnen zowel de kunsten

- als het erfgoed die tezamen de consumptie en/of productie van kunst en cultuur mogelijk maken;
- b. ook na 2018, als culturele hoofdstad, provinciehoofdstad en tweede stad van Noord-Nederland, een divers en aantrekkelijk aanbod bieden aan inwoners en bezoekers van Leeuwarden. Het gaat hierbij om de breedte van kunstdisciplines: muziek, dans, theater, beeldende kunst en vormgeving, literatuur, taal, film en erfgoed;
- c. ons richten op: een doorgaande leerlijn cultuureducatie, sterke culturele ketens, gevestigde culturele organisaties en festivals beschikken over een solide financiële basis, er is ruimte voor zowel amateurs als professionals, (pas afgestudeerd) talent en nieuwe makers en broedplaatsen krijgen een kans. De geboden kunst- en cultuuruitingen zijn van waarde voor bezoekers en makers.

3. Vanuit het perspectief van meertaligheid streven naar een sterke lokale identiteit, die verbonden is met openheid en gastvrijheid, in een internationale context. Dit betekent dat we:

- a. inzetten op Fries en meertaligheid als onderdeel van City of Literature;
- b. meertaligheid zien als één van de speerpunten van We the North en in contacten met het Ministerie van OCW;

- c. de unieke positie van de eigen taal in deze regio (samen met de provincie) zichtbaar maken en betrekken in onze internationale netwerken.

4. Versterken van economie en cultuurtoerisme, waarbij we ons richten op een aantrekkelijke binnenstad en aantrekkelijke dorpen voor inwoners en bezoekers. Dit betekent dat we:

- a. inzetten op onderscheidende evenementen/festivals;
- b. inzetten op kwalitatief hoogstaande producties, waaronder blockbusters;
- c. de culturele organisaties (financieel) in de gelegenheid stellen een afwisselend cultureel aanbod te programmeren.

We kunnen onze doelstellingen, waardoor we de regionale, landelijke en internationale positie van Leeuwarden versterken, mede bereiken door:

- a. nauw samen te werken met LF2028, provincie Fryslân en overige Friese gemeenten;
- b. deel te nemen aan het EUROCITIES en UNESCO Creative Cities netwerk als ook het via LF2028 deelnemen aan het European Capital of Culture (ECoC) netwerk;
- c. deel te nemen aan de stedelijke regio We the North.

Een nadere uitwerking van de genoemde punten treft u aan in hoofdstukken twee en drie.

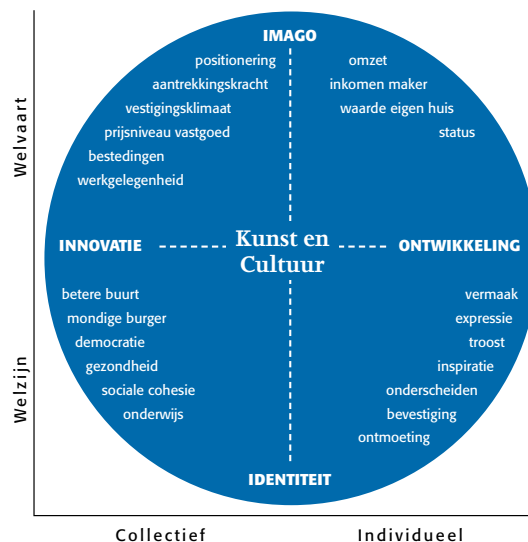

1

Waarde van kunst en cultuur voor Leeuwarden

1.1. Waarde voor de samenleving

De overheid heeft, kort gezegd, de opdracht: het creëren van welzijn en welvaart voor de burgers. Net als onderwijsvernieuwing, het stimuleren van werkgelegenheid, het aanleggen van wegen, het toegang hebben tot zorg, draagt ook het investeren in kunst en cultuur bij aan het welzijn en de welvaart van de burger.² Kunst en cultuur kennen een hele cirkel aan betekenissen voor welzijn en welvaart, die hieronder zijn weergegeven.

² Blueyard, *De staat van cultuur in Nijmegen*, p. 9-12. De afbeelding is eveneens ontleend aan Blueyard, p.10.

Deze betekenissen zijn tegelijkertijd in meer of mindere mate aan de orde. Twee krachten, kwaliteit en bereik, zijn bepalend voor de betekenis voor welzijn en welvaart. Door te investeren in artistieke kwaliteit³ en bereik nemen de betekenissen toe. Dan stijgt de aantrekkingskracht van de stad en regio, wordt innovatie gestimuleerd, neemt de werkgelegenheid toe en verbetert het woon- en vestigingsklimaat. De aanwezigheid van een kwalitatief goed en divers kunst- en cultuuraanbod is één van de factoren waarom mensen zich in Leeuwarden willen vestigen. Ook levert een zich onderscheidend aanbod bezoekers op die één of meerdere dagen in Leeuwarden en de regio verblijven, en hiermee een economische spin-off realiseren.

³ Blueyard, *De staat van cultuur in Nijmegen*. p12. Kwaliteit is datgene wat door een relevante kennersgroep als kwaliteit wordt ervaren.

1.2. Waarde voor het individu

Kunst gaat om wat ons mens maakt: ons vermogen om iets nieuws te creëren, om creatief te denken in een eigen (beeld-, schrijf-, klank-) taal. Kunst heeft hiermee het vermogen om maatschappelijke vraagstukken zichtbaar te maken en hierop te reflecteren. Kunst en cultuur confronteren ons met wat we tot nu toe nog niet voor mogelijk hielden en met de (be)leefwereld van een ander, en dus ook van onszelf. Dat stimuleert onafhankelijk waarnemen en denken, niet alleen onder de makers, maar ook onder de toeschouwers, toehoorders en lezers. Actieve deelname van kinderen, jongeren en volwassenen aan culturele activiteiten, in stad, dorp, wijk en buurt leidt bovendien tot meer zelfvertrouwen, meer sociale contacten en een groter gevoel van veiligheid en tevredenheid met de woonomgeving. Ook leidt het tot meer vertrouwen in de gemeenschap en in de gemeenschappelijke identiteit.⁴ Kunst en cultuur kunnen zorgen voor kostenbesparing op het gebied van zorg, omdat zij een hele eigen bijdrage leveren aan de kwaliteit van leven, zingeving en het welzijn van mensen. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) heeft 900 onderzoeken geanalyseerd en concludeert: kunst kan gezondheidsproblemen voorkomen, ontwikkeling ondersteunen en leefstijl verbeteren en daarnaast een positief effect hebben op het omgaan met ziekte en de behandeling van een ziekte. Muziek kan bijvoorbeeld het leervermogen van mensen met dementie verbeteren.⁵

⁴ G. Marlet, *De aantrekkelijke stad*, 2009.

⁵ Zie <https://www.lkca.nl/nieuwsoverzicht/who-bevestigt-kunst-en-cultuur-bevorderen-de-gezondheid>.

1.3. Waarde voor de economie

Een rijk cultureel klimaat heeft bewezen positieve effecten op de waardering voor het woon- en vestigingsklimaat en op de aantrekkingskracht voor cultuurtoeristen. Een zich onderscheidend cultureel aanbod levert bezoekers op die één of meerdere dagen in Leeuwarden en de regio verblijven, en hiermee een economische spin-off realiseren. Leeuwarden is de afgelopen jaren, mede dankzij LF2018, aantrekkelijker geworden om te wonen, als plek waar bedrijven zich willen vestigen en als plek waar mensen naar toe gaan om dingen te beleven. De culturele sector is een belangrijke economische activiteit die zorgt voor een aanzienlijke bijdrage aan economische groei en voor directe en indirecte banengroei, ook in relatie tot het binnen- en buitenlands toerisme. Het belang van de culturele- en creatieve sector is groter dan traditionele cijfers suggereren. Zij levert niet alleen zelf producten en

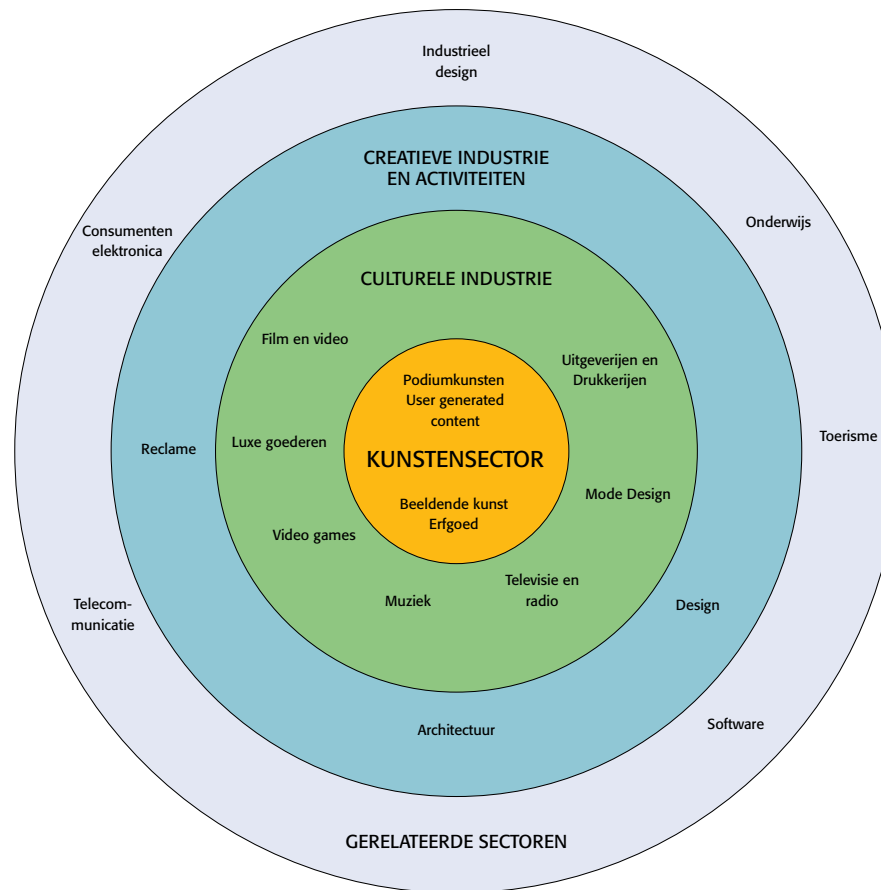
diensten, maar ontwikkelt ook creatieve concepten die vervolgens kunnen worden toegepast bij de productie van andere goederen en diensten ("creatief kapitaal"). De toegevoegde waarde uit de productie van cultuur- en mediaproducten in 2015 bedroeg 25,5 miljard euro en was daarmee goed voor 3,7 procent van het bruto binnenlands product (bbp). De arbeidsinzet voor deze productie was 320 duizend arbeidsjaren, dat is 4,5 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland. De bijdrage van cultuur en media aan het bbp is hiermee iets kleiner dan die van de bouwnijverheid (4,1 procent) maar ruim tweemaal zo groot als die van landbouw, bosbouw en visserij (1,6 procent). Ook is de bijdrage meer dan die van sport (1,0 %) en iets minder dan de bijdrage van toerisme (4,0%).⁶

⁶ *Economisch Statistische Berichten (ESB)*, 104 (4775), 4 juli 2019, p.4
Satellietrekening cultuur en media 2015. De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019, p.5.
Zie ook J. van Hove, <https://www.tijd.be/opinie/algemeen/cultuurbeleid-mag-niet-vertrekken-vanuit-kortzichtig-besparingsbeleid/10181035.html>, p.1-4.

“Kunst kan ons de wereld laten zien niet alleen hoe we die nu kennen maar ook de wereld die we eerder niet konden zien”

@Marrit Jellema, 2019

Het European Investment Fund (EIF) heeft meerdere rapporten gepubliceerd over de (economische) impact van kunst en cultuur.⁷ Relevant is dat bovenstaande toegevoegde waarde aan het BBP, is opgebouwd volgens het model hiernaast. Overheidsbijdragen vormen de basis van dit model. Investeren in de binnenste cirkel zorgt voor een economische spin-off in alle hieronder genoemde gerelateerde sectoren. Met andere woorden: het rendement van een geïnvesteerde euro in kunst en cultuur, werkt door in veel andere (creatieve) sectoren. Ook het culturele ecologiemodel van John Holden, waarbij cultuur beschouwd wordt als een ecologie in plaats van een economie, laat zien dat kunst en cultuur een brede invloedssfeer hebben en het effect van de gesubsidieerde cultuur ook buiten de gesubsidieerde cultuur zelf zit. Het succes van publiek cultuurbeleid is dus niet alleen gerelateerd aan de organisaties die rechtstreeks gesubsidieerd worden.⁸

⁷ Market analysis of the cultural and creative sector in Europe, EIF, https://www.eif.org/what_we_do/guarantees/cultural_creative_sectors_guarantee_facility/ccs-market-analysis-europe.pdf

⁸ J. Holden, *How We Value Arts and Culture*, Asia Pacific Journal of Arts and Cultural Management, vol.6, no. 2, 2009, p.447-456.2009. Zie ook J. Holden, *The Ecology of Culture. A Report Commissioned by the Arts and Humanities Research Council's Cultural Value Project*, Londen: Arts & Humanities Research Council, 2015.

1.4. Waarde van LF2018

Waardering van inwoners van Fryslân voor LF2018

In 2018 stond de kracht van de gemeenschap centraal. Met LF2018 werd gestreefd naar een vernieuwde vorm van 'mienskip', de 'iepen mienskip'. Gebaseerd op de kracht van de gemeenschap en de onderlinge verbondenheid van de Friezen, maar met een blik naar buiten, naar de rest van Nederland en Europa (Bidbook LF2018).⁹ In vergelijking met 2016 zijn de door het Fries Sociaal Planbureau benaderde panelleden uit de gemeente Leeuwarden vaker buurtgenoten gaan helpen. Betrokkenheid speelt een belangrijke rol in de waardering van LF2018. Ruim twee derde (68%) van de inwoners van Fryslân was betrokken bij LF2018. Veruit de meeste mensen (63%) waren als bezoeker of toeschouwer betrokken, een kleiner aandeel als vrijwilliger (10%) of organisator (3%). Mensen die betrokken waren gaven gemiddeld een 7,4, terwijl mensen die niet betrokken waren een 5,7 gaven.

Voor een compleet overzicht van de resultaten van LF2018 verwijzen wij u naar de 'slotmeting LF2018 – meetresultaten', zoals deze op 28 februari 2019 is gepresenteerd.¹⁰ Hieronder treft u een korte beschrijving aan.

⁹ Provincie Fryslân, de gemeente Leeuwarden en het Fries Sociaal Planbureau (FSP) hebben een vragenlijst ontwikkeld rond de 'iepen mienskip'. Zie <https://www.fsp.nl/publicaties/lf18-woordt-gewaardeerd-met-een-68/>

¹⁰ <https://www.fryslan.frl/document.php?m=1&fileid=57031&f=a7d531f661527d734f6b5ffbc680e307&attachment=0&c=5236>

“We moeten experimenteren en risico's nemen, ook al gaat het soms mis – anders stoppen we met het schrijven van geschiedenis”.

Architect Graham Stirk van bureau Rogers Stirk Harbour

Maatschappelijke impact van LF2018

Er zijn ruim 60.000 vrijwilligers betrokken geweest bij LF2018, 2500 cliënten van Talant en Wil hebben deelgenomen, ruim 11.000 basisschoolkinderen deden mee aan Circus Adje. Under de Toer zorgde voor verbinding in de Friese dorpen en bracht amateurtoneel op een hoger niveau. Tevens was er veel aandacht voor Fossylfrij Fryslân, in een streven om toe te werken naar een circulaire en duurzame samenleving. Veel projecten krijgen de komende jaren een vervolg: gedragen door de Mienskip.

Bijdrage van kunst en cultuur aan economie en cultuurtoerisme

De culturele evenementen van het hoofdprogramma hebben samen ruim 4,5 miljoen bezoeken geteld in Leeuwarden-Fryslân. Het Mienskipprogramma heeft ongeveer 800.000 bezoeken gegenereerd. De waardering voor deze evenementen was hoog. Een aantal projecten heeft blijvend cultuur-toeristisch aanbod gecreëerd, zoals 11 Fountains, Taalexperience OBE en Sense of Place.¹¹ LF2018 heeft in Fryslân een economische impact gegenereerd van 220 tot 310

¹¹ Slotmeting LF2018 Onderzoeksresultaten, p.8-9 en 11.

miljoen euro.¹² Hefboom voor deze impact was een investering van 102 miljoen euro, bijeengebracht door overheden, sponsors en fondsen. Dit betekent dat LF2018 minimaal een multiplier van 2,2 tot 3,0 heeft opgeleverd. Dit laat zien dat LF2018 beschouwd kan worden als een maatschappelijk en budgettair rendabel project, in die zin dat de opbrengsten (impact) groter zijn dan de kosten.

Culturele doelstellingen

Deelname aan culturele activiteiten is een indicatie voor volwaardige deelname aan de samenleving. Daarom streefde LF2018 naar 25% deelname van mensen die traditioneel weinig affiniteit hebben met cultuur. Het gaat hier om mensen met een laag inkomen, een laag opleidingsniveau, mensen met een beperking en een beperkt sociaal netwerk. Gemiddeld bezocht 34% bezoekers van deze doelgroep de evenementen.¹³

De musea in Fryslân zijn er in 2018 in geslaagd 34% bezoekersgroei te realiseren ten opzichte van 2016. Onder andere het Fries Museum liet een verdubbeling van de bezoekersaantallen zien.

¹² Het gegeneerde bedrag kende vier bronnen: bestedingen van extra bezoekers, extra bestedingen door de culturele sector, extra uitgelokte private en publieke investeringen en afgeleide bestedingseffecten. Zie notitie *Economische Impact 2018* van Bureau Beleidsonderzoek, Leeuwarden, 27 februari 2019, p.8.

¹³ *Slotmeting LF2018 Onderzoeksresultaten*, p.5. Hierbij moet opgemerkt worden dat niet alle evenementen in het onderzoek zijn meegenomen, vanwege onder meer het ontbreken van relevante gegevens. Naar lange termijn effecten wordt nog onderzoek gedaan.

De podia trokken in totaal 7% meer bezoekers. De zestien in beeld gebrachte festivals lieten een stijging van 17% bezoekers zien ten opzichte van 2016. Van de organisatoren van events geeft 85% aan dat LF2018 de samenwerking met collega's en andere organisaties heeft versterkt. De samenwerking wordt als waardevol en duurzaam getypeerd.

Internationale meerwaarde

Europese subsidies zijn, naast het ontstaan van netwerken, een goede indicatie voor de internationale meerwaarde van projecten en evenementen. Het doel was daarom dat 15% van de projecten (mede) door de inzet van internationale financiers mogelijk werd gemaakt. Dit doel is, met 42% voor de hoofdprojecten, ruimschoots gehaald.¹⁴ In 2017 en 2018 is er voor € 6.151.125,- aan Europees geld naar Fryslân gekomen vanwege LF2018 (gerelateerde) projecten. De internationale meerwaarde vertaalt zich in economische meerwaarde als er meer internationale bezoekers komen. In 2018 was dat duidelijk merkbaar.

¹⁴ *Slotmeting LF2018 Onderzoeksresultaten p.37*. Voor LF2018-projecten zijn succesvol aanvragen gedaan bij in totaal 7 Europese fondsen: Europees fonds voor Regionale Ontwikkeling, Interreg A Nederland – Duitsland, Interreg B North Sea Region, Leader, Creative Europe, Erasmus+ en Pice/Movilidad.

1.5. Waarde van de culturele infrastructuur

De gemeente Leeuwarden kent een breed scala aan culturele opleidingen, initiatieven en organisaties die een bijdrage leveren aan het artistieke klimaat (zie bijlage 2). De laatste jaren zijn er merkbaar meer initiatieven op het gebied van kunst en cultuur ontstaan, bijvoorbeeld New Noardic Wave (film), Self.Collective (beeldende kunst), multidisciplinair productiehuis Explore the North (literatuur en muziek), Skoft en Skiep (theater), Heksenhamer (muziek/theater), Iepen Up! (media), H47 (beeldende kunst) en Generatiehuis/UP!, dat zich op ouderen richt.

Momenteel loopt er tevens een verkenning door de initiatiefnemers van Muziek Campus Fryslân, met als achtergrond het bevorderen van leefbaarheid en het versterken van muziekeducatie in de regio. De aandacht van de initiatiefnemers gaat daarbij in eerste instantie uit naar het opvullen van mogelijke hiaten die zijn ontstaan in de keten van professionele muziekeducatie en talentontwikkeling door onder andere het vertrek van het conservatorium uit Leeuwarden begin jaren '90.

LF2018 is aantoonbaar een succes gebleken voor de samenleving. De culturele sector was hier de drijvende kracht voor. De investeringen die in de culturele sector zijn gedaan hebben een blijvend effect gehad. Dit laat zich onder meer zien in de omvang van de sector, die onmiskenbaar groter is dan tien jaar geleden.

Ook is de kwaliteit hoger en er is samenwerking ontstaan op regionaal, nationaal en internationaal niveau.¹⁵ Bestaande en nieuwe organisaties en initiatieven zoeken elkaar veel meer op dan een aantal jaar geleden en werken meer samen. De netwerkstructuur is beduidend steviger geworden. Een voorbeeld is de ambitie van Friesland Pop, Popfabryk, de Academie voor Popcultuur en Neushoorn om in noordelijk verband een landelijke ontwikkelorganisatie in de culturele basisinfrastructuur (BIS) te realiseren. Het bestaande profiel van Leeuwarden als hotspot voor poptalent wordt hiermee verder uitgebouwd.

De functies van de culturele infrastructuur zijn

- Het produceren, programmeren en vertonen van cultuuruitingen van gemeentelijk en (inter) nationaal belang. Uitingen van hoogwaardige kwaliteit in uiteenlopende genres en stromingen. Daarbij gaat het naast gevestigde ook om vernieuwende en experimentele cultuuruitingen.
- Het ontsluiten en presenteren van collecties op het gebied van (hedendaagse) kunst, media en erfgoed.
- Het ontwikkelen (verwerven) en beheren van collecties van gemeentelijk, regionaal en (inter)nationaal belang.
- Het aanbieden van gemeentelijke, noordelijke en nationaal toonaangevende voorzieningen en festivals voor talentontwikkeling, experiment of producties.
- Het bieden van ondersteuning op het gebied van amateurkunst, cultuureducatie, bibliotheken, musea, talentontwikkeling, deskundigheidsbevordering, informatievoorziening, onderzoek en ontwikkeling, beheer en behoud, reflectie en debat. Daarnaast is ondersteuning nodig voor bedrijfsvoering, financiering en marketing.
- Inzetten op hoogwaardige en/of vernieuwende, experimentele producties en presentaties.
- Het beschikbaar stellen van beurzen en stipendia en het organiseren van concoursen en prijzen voor makers en kunstenaars.
- Het ontwikkelen van projecten en programma's voor cultuureducatie en –participatie.

¹⁵ Verslag bijeenkomst met de raad, 23 mei 2019, p.1.

artistiek klimaat

"Ik kan me alleen maar een voorstelling maken van
hoe een artistiek klimaat er ongeveer uitziet
de zon als schilderij
de hemel en haar sterren als gedicht
de maan als dichter die tevreden op haar pen kauwt
de mensen als liedjes wellicht
en dat de aarde een museum is
dat de mensen verwonderend stilstaan
naar de zon en de hemel en elkaar wijzen
en dan glimlachend zeggen
dit is dus kunst"

@Marrit Jellema, 2019

Het DNA van Leeuwarden,
mensch, erfgoed en
beeldende kunst

©LF2028

2

Input van het veld

2.1. Introductie

De inbreng van het culturele veld, inwoners, ondernemers en het onderwijs is verwerkt in paragrafen 2.2. tot en met 2.5. en wordt gekoppeld aan de gemeentelijke visie en ambities op het gebied van kunst en cultuur, die worden beschreven in hoofdstuk 3. De visie en ambities worden geconcretiseerd door lokale, regionale en (inter)nationale ontwikkelingen te benoemen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een sterkte-zwakte analyse, die mede tot stand is gekomen naar aanleiding van de gesprekken met het veld en de benoemde ontwikkelingen.

2.2. Artistiek klimaat

Voor een bloeiend artistiek klimaat is het van belang om zowel aan 'topsport' als aan 'breedtesport' te doen. Dit betekent dat artistieke topkwaliteit, maar ook startups, amateurkunst en jonge makers nodig zijn. In de culturele infrastructuur moet een gelaagdheid zitten, waar ruimte is voor diversiteit, waarbij gestreefd wordt naar zoveel mogelijk inclusie en het betrekken van de diverse doelgroepen. Een voorbeeld hiervan is het project Eritreatown van LF2018.

Cultuurdeelname, zowel op amateur- als professioneel niveau is noodzakelijk, evenals voldoende mogelijkheden voor verdieping en bekwaming.

Dit betekent dat er geïnvesteerd moet worden in gevestigde organisaties die behoren tot de culturele basisinfrastructuur en in jonge makers.¹⁶

Gevestigde organisaties hebben de kennis en het (inter)nationale netwerk om jonge (pas afgestudeerde) makers verder op weg te helpen. Jonge makers kiezen ervoor om in Leeuwarden werkzaam te zijn, omdat Leeuwarden, als onderdeel van Noord-Nederland, mogelijkheden biedt om nog veel te ontginnen en te ontdekken (in tegenstelling tot de Randstad).

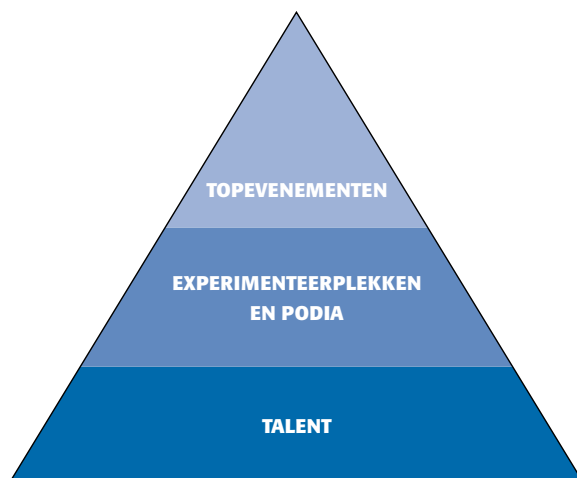
Creatieve broedplaatsen, waarin (jonge) kunstenaars en creatieve ondernemers samenwerken, experimenteren, hun talent en hun ondernemerschap verder ontwikkelen leiden tot initiatieven die van belang zijn voor de versterking van het artistiek klimaat en zorgen voor een kwaliteitsimpuls. **In het bidbook Leeuwarden-Fryslân 2028 wordt aangegeven dat de ervaring leert dat broedplaatsen als een magneet werken voor nieuwe initiatieven, economische spin-off en culturele reuring.¹⁷**

¹⁶ *Verslag themabijeenkomst artistiek klimaat*, 26 maart 2019, p.2. Gevestigde instellingen zijn bijvoorbeeld: dbieb, Stadsschouwburg De Harmonie, Neushoorn en Kunstkade.

¹⁷ *Programma Leeuwarden-Fryslân 2028, generatie 2028*, p.24. In de uitvoeringsnota broedplaatsen, die in het eerste kwartaal van 2020 gereed is, worden gemeentelijke atelierpanden en (potentiële) gemeentelijke broedplaatsen beschouwd in de context van de gemeentelijke vastgoedportefeuille, de mogelijkheden van de panden/plekken, de aansluiting bij LF2028 en voorliggende cultuurnota alsook de nota *broedplaatsen: creatieven in het hart van innovatie 2018 e.v.*

Een bloeiend artistiek klimaat kan niet bestaan zonder dat alle elementen aanwezig zijn: een brede basis, waar talent zich kan ontwikkelen, experimenteerplekken en podia om door te kunnen groeien, kunstvakopleidingen voor de toptalenten en de mogelijkheid om de top te bereiken.

Onderstaande afbeelding illustreert deze samenhang.

2.3. Cultuureducatie

Cultuureducatie in het basisonderwijs (4-12 jaar) is met Kunstcade en de cultuurcoaches en het Kunstmenu goed geregeld en geborgd.¹⁸ Het aanbod wordt steeds rijker en sluit goed aan bij de belevingswereld van kinderen in de basisschoolleeftijd. De afgelopen jaren is gewerkt aan de uitrol van cultuureducatie naar het voorschoolse (2-4 jaar) en voortgezet onderwijs (12-18 jaar). Om de doorgaande leerlijn structureel te borgen in het voorschoolse onderwijs streeft Kunstcade ernaar om Kunstmenu vanaf 2 jaar aan te bieden. De leeftijdgrens ligt nu op 4 jaar. Wat belangrijk is, is dat **ervaringen** aangeboden worden. Kinderen en jongeren leren kunst maken, kunst meemaken en betekenis geven aan wat zij maken en meemaken.¹⁹ Ze moeten de mogelijkheid krijgen om te **ontdekken** wat zij zelf leuk vinden. Cultuureducatie draagt bij aan de ontdekkingsstocht naar wie je zelf bent. Ervaringen, gevoelens, gedachten en ideeën worden in een ander perspectief geplaatst. Hierdoor leren kinderen en jongeren zichzelf, de omgeving, de maatschappij en de wereld ontdekken en begrijpen. Hier moet ruimte voor worden geboden in het onderwijsprogramma. Erkenning voor **creativiteitsontwikkeling** benut de talenten van kinderen en jongeren. Dit is van belang voor het

¹⁸ *Verslag themabijeenkomst cultuureducatie en onderwijs*, 21 maart 2019, p.1-2.

¹⁹ Zie <https://www.curriculum.nu/voorstellen/kunst-cultuur/samenvatting-kunst-cultuur/>

leef-en arbeidsperspectief (21st century skills).²⁰

Met name **in de leeftijdsgroep 12-21, met een focus op de 16-21-jarigen (voortgezet onderwijs en mbo valt nog veel winst te behalen**. Deze groep moet actief betrokken worden bij het vormgeven van nieuw beleid, zodat aangesloten wordt bij hun leefwereld.

2.4. Amateurkunst

Amateurkunstenaars nemen actief deel aan cultuur, vaak in groepsverband. In de gemeente Leeuwarden is een groot aantal muziekverenigingen- en korpsen, toneelverenigingen en dansscholen actief. Deelnemen aan kunst en cultuur is een verbindende factor voor mensen met verschillende achtergronden en draagt bij aan persoonlijke ontwikkeling, minder sociaal isolement en meer sociale activiteit. Amateurkunst draagt bij aan het versterken van het gemeenschapsgevoel, verbetert de leefbaarheid en zorgt naast participatie voor wederzijds begrip, zelfbewustzijn en is emanciperend.²¹ 2018 heeft mensen geprikkeld om projecten te ontwikkelen, om elkaar op te zoeken en om in beweging te komen. Voor de toekomst zou het goed zijn om, net als LF2018, aan de hand van een thema uitdagingen te blijven zoeken. Hiervoor zijn

²⁰ Naar schatting 65% van de huidige basisschoolleerlingen zal later gaan werken in beroepen die nu nog niet bestaan. <https://www.innovatiefinwerk.nl/toekomst-van-werk/2017/10/jongeren-opleiden-voor-niet-bestaande-banen-drie-stappen>

²¹ *Verslag themabijeenkomst actieve cultuurdeelname en amateurkunst*, 1 april 2019, p.2. Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) heeft onderzoek gedaan naar deelname van amateurs aan kunst en cultuur. Zie hiervoor <https://www.lkca.nl/~media/downloads/publicaties/2017/2017%20nmak%20publieksversie.pdf>

professionele aanjagers nodig. Voor de gemeente ligt er een taak op het gebied van het faciliteren hiervan, onder meer op het terrein van subsidies en vergunningen en het met elkaar verbinden van evenementen.

2.5. Talentontwikkeling

Talent kan zich ontwikkelen in Leeuwarden. Er is voldoende aanbod, onder andere op het gebied van creatieve opleidingen op mbo- en hbo-gebied, maar er zijn weinig mogelijkheden voor mensen die aan het begin van hun professionele carrière staan. Wat er de laatste jaren is ontstaan, in aanloop en in 2018, blijft niet zonder meer intact en moet financieel en in beleid geborgd worden.²² Het is daarom van belang om te **investeren in (pas afgestudeerde) makers, om hen de ruimte geven om te experimenteren en om hun talent verder te ontwikkelen. Ook is het belangrijk dat er netwerken zoals We the North zijn en dat makers zich kunnen presenteren.** De culturele infrastructuur moet hiervoor goed georganiseerd en gefinancierd zijn en is nodig om de ontwikkeling naar toptalent mogelijk te maken. Ook is het van belang om talent van buiten naar binnen te halen, op nationaal en internationaal niveau, om expertise uit te wisselen. Hiervoor moeten mogelijkheden tot uitwisseling zijn binnen de verschillende kunstdisciplines-ketens (zie bijlage 2). Een keten begint bij kennismaking met kunst en cultuur door middel van cultuureducatie en maakt doorgang naar een volgend niveau mogelijk, voor wie dat wil en kan.

²² Verslag themabijeenkomst talentontwikkeling, 28 maart 2019, p.1.

2.6. Cultuurtoerisme

Het is van belang om in te blijven zetten op een aantrekkelijk en toegankelijk kunst- en cultuuraanbod voor onze inwoners uit de stad en de dorpen en bezoekers. De vraag die samenhangt met het bereiken van publiek van buitenaf is: hoe worden mensen van buiten de regio verleid om een bezoek te brengen aan Leeuwarden-Fryslân. Gemeente(n), provincie Fryslân, LF2028 en ondernemers (onder andere het Leeuwarder Ondernemersfonds (LOF))²³ hebben hier een gezamenlijke verantwoordelijkheid in. Het aantrekken van sponsors is hierbij een aandachtspunt: er is sprake van afname en versnippering van cultuursponsoring. Uit het onderzoek van LF2018 blijkt dat mensen in 2018 met name naar Leeuwarden zijn gekomen voor een specifiek evenement.²⁴ Dit geldt bijvoorbeeld voor *De Reuzen* en de *Escher-tentoonstelling* in het Fries Museum. **Blockbusters van een hoog artistiek niveau horen bij een hoog ambitieniveau** en zorgen ervoor dat stad en regio ook (inter)nationaal op de kaart blijven staan. Kiezen voor kwaliteit en een beperkt aantal trekkers zorgt voor toeristen uit binnen- en buitenland voor Leeuwarden en de regio. Als mensen hier eenmaal zijn, zien ze hoe aantrekkelijk Leeuwarden is. Erfgoed is hierin belangrijk, net als een divers en breed cultureel aanbod en een goed aanbod van winkels en horeca. Het gaat hierbij om een totaalaanbod voor diverse doelgroepen. Bestaande

²³ Zie voor het LOF <https://leeuwarderondernemersfonds.nl/lf-2018/>

²⁴ Slotmeting LF2018 onderzoeksresultaten, p.21.

culturele organisaties spelen hier een belangrijke rol in.²⁵ Succesvolle projecten van LF2018 werpen ook na 2018 hun vruchten af. 11Fountains is hier een goed voorbeeld van. Een goede PR en marketing zijn noodzakelijk, evenals een langetermijnvisie. Marketing Leeuwarden, Merk Fryslân en LF2028 werken momenteel samen met de provincie Fryslân aan een marketingagenda richting 2028. Een fonds voor startende jonge makers is ondersteunend aan cultuurtoerisme, waarbij getoetst wordt vanuit de markt, cultuur en overheid. Een dergelijk fonds biedt jong talent professionele ondersteuning om goede plannen te ontwikkelen en sluit aan bij LF2028 en hun plannen voor een interdisciplinair cultuurfonds, waarbij steun van overheden, bedrijfsleven, culturele organisaties en het maatschappelijk veld wordt gezocht.

²⁵ Verslag themabijeenkomst cultuurtoerisme, 19 maart 2019, p.1-2.

“Op school gaat het vaak om de juiste cijfers, de correcte antwoorden
kunst gaat een stapje verder dan dat
en leert kinderen om hun eigen oordeel of mening te vormen
af te wijken van de gebaande paden
oplossingen vinden voor wat eerst een probleem lijkt te zijn en achteraf een uitdaging
problemen kunnen meer dan één oplossing hebben en vragen meer dan één antwoord
woorden en cijfers alleen zijn niet genoeg om uit te drukken wat we weten
de grenzen van onze taal zijn niet de grenzen van ons denken
zoals Elliot Eisner ons ooit zo mooi zei”

@Marrit Jellema, 2019

Cultuureducatie

3

Gemeentelijke visie en ambities

3.1. Visie

We dragen met ons kunst- en cultuurbeleid bij aan het meedoen van onze inwoners aan de samenleving. Dit doen we door kunst- en cultuur voor iedereen bereikbaar te maken. Cultuureducatie is hierin, net als talentontwikkeling, een belangrijke pijler. We richten ons hierbij op een levendige, culturele en creatieve omgeving, waar plek is voor kwalitatief goed aanbod van verschillende niveaus (van amateur- tot professionele kunst), voor experiment en waar ruimte is voor talentvolle (jonge) makers. Wij zijn één van de toonaangevende steden/ gebieden in Nederland, die met haar cultureel aanbod regionaal, nationaal en internationaal zichtbaar is en bezoekers trekt. Hierbij spelen we in op thema's en samenlevingsvraagstukken, waarbij kunst en cultuur een autonome waarde hebben én worden ingezet als katalysator voor maatschappelijke verandering.

3.2. Ambities richting 2028

Onderstaand zijn onze ambities, verbonden met de hiervoor reeds benoemde legacy-lijnen, beschreven.

1. We richten ons op brede welvaart, en dragen met ons (kunst- en cultuur) beleid bij aan de inclusieve samenleving: iedereen doet mee. De leefomgeving in de stad en de dorpen nodigt uit tot ontmoeting, ontspanning en beweging.²⁶

²⁶ Gemeente Leeuwarden, *Leeuwarden in 2028. De aftrap voor een Leeuwarder Omgevingsvisie*, p. 3-11.

2. Met innovatieve en duurzame ideeën geven we nieuwe impulsen aan de toekomst van stad en de dorpen. Kunst en cultuur worden hierbij ingezet als vliegwiel, hefboom en aanjager voor sociale, economische en duurzame groei;²⁷ een bloeiend artistiek klimaat is hiervoor noodzakelijk. We investeren in kinderen, jongeren, studenten en jonge makers; zij zijn het kapitaal voor de toekomst.
3. We richten ons op de verdere ontwikkeling van Leeuwarden als aantrekkelijke historische, levendige binnenstad met een sterk cultureel profiel en op ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de ontwikkeling van het Spoordokgebied.
4. We versterken onze positie op economisch gebied in Noord-Nederland en Europa: in 2028 is Leeuwarden doorgroeid tot een gemeente met ongeveer 130.000 inwoners en als tweede stad van Noord-Nederland het economisch en cultureel centrum van de regio. Met ons cultuuraanbod trekken we nationaal en internationaal blijvend de aandacht. Dit draagt bij aan het positieve imago van stad en regio en zorgt voor een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven.

²⁷ Collegeprogramma Gemeente Leeuwarden 2018-2022, *De kracht van samen*, p.26. Zie ook het programmaboek generatie LF2028 <https://www.frysland.nl/document.php?m=7&fileid=63020&f=0f9a467c6c7009e8374d119f1e9d28b8&attachment=0>

Talent ontwikkeling

“Vind de talenten, kijk goed en
neem ze aan de hand
Motiveer ze, laat ze focussen
Houd vooral je ogen open,
bied de helpende hand
Want hoeveel potentiële Mozarts en
Da Vinci's hebben eerder nooit de kans
gekregen om te zijn wie ze werkelijk zijn?”

@Marrit Jellema, 2019

3.3. Kansen

Om de benoemde visie en ambities te realiseren biedt het aansluiten bij de volgende ontwikkelingen kansen:

LF2028 en evenementen

De Triënnales van LF2028. Elke drie jaar wordt een triënnale georganiseerd. Voor elke editie wordt steeds twee jaar genomen om voor te bereiden. Gedurende die twee jaar zijn er publieksvoorstellingen, jaarlijkse festivals en kunstprojecten. Ondertussen werken professionele makers en de mienskip aan een sterk triënnaleprogramma, voor iedereen in Fryslân en voor kunstliefhebbers en cultuurtoeristen van elders. In 2022 vindt de eerste triënnale plaats, waarvan het thema *Op de bodem van de zee* is. In de jaren daarop, richting de triënnale van 2025, wordt gewerkt aan het streven om Fryslân te laten stijgen tot de top drie van meest circulaire regio's in Europa.

Fries en meertaligheid als onderdeel van City of Literature

De gemeente Leeuwarden investeert al in projecten die aansluiten bij City of Literature, zoals de proeftuin Meertaligheid van We the North.²⁸ Dit project leidt tot producties – in het Nederlands, het Fries en het Nedersaksisch - op het snijvlak van taal, kunst en cultuur. Het is een bredere voortzetting van Lân fan

²⁸ In de gemeente Leeuwarden komt meer aandacht voor meertaligheid, en dus ook voor Fries. *Taalnota Frysk. Dúdlik yn byld*, gemeente Leeuwarden, 2018.

Taal, een van de majeure projecten van LF2018.²⁹

Andere projecten waar wij vanuit de gemeente aan bijdragen zijn initiatieven van dbieb, die, aanvullend op het leesonderwijs op basisscholen, mediacoaches inzet om kinderen plezier in taal en lezen te laten ervaren en Explore the North/multidisciplinair productiehuis, gericht op literatuur en muziek. Ook dragen wij bij aan het theatergezelschap Tryater, dat onder meer Friese en meertalige producties brengt, alsook een plek biedt voor jonge toneelschrijvers en MeeuwJonge Theatremakers, waar jongeren hun schrijvers- en performers kwaliteiten kunnen ontwikkelen. Voorts heeft de gemeente Leeuwarden een stadskunstenaar, die zich met ingang van 2020 richt op meertaligheid. In de gemeente Leeuwarden wordt jaarlijks de Rely Jorritsmapriis, die zich richt op Fryske taal en poëzie, uitgereikt.

De Piter Jelles Priis wordt eens per vijf jaar uitgereikt en richt zich op zowel Friestalige als Nederlandstalige werken, waarin door de taal of het onderwerp een relatie met Fryslân tot uitdrukking komt.

²⁹ Het ministerie van OCV heeft voor de proeftuin Meertaligheid voor de periode 2019 en 2020 een bedrag van € 185.000,- beschikbaar gesteld. Dit bedrag wordt gematcht vanuit We the North. Hierdoor is in totaal € 370.000,- beschikbaar voor een 'taalkaravaan' die drie provincies aandoet, voor netwerkvorming en voor cultuurprogrammering op bijvoorbeeld festivals waarbij extra aandacht is voor taal.

Evenementen, waaronder festivals

Vanuit ons kunst- en cultuurbeleid dragen we bij aan kwalitatief hoogstaande laagdrempelige festivals die toegankelijk zijn voor diverse en nieuwe doelgroepen, en waar ruimte is voor **(jong) talent**.

Ze bepalen mede de **levendigheid, het culturele klimaat, sfeer en aantrekkingskracht** van Leeuwarden **voor (toekomstige) bewoners en (startende) ondernemers** en zorgen ervoor dat **bezoekers** (lokaal, regionaal, nationaal en internationaal) naar Leeuwarden komen. De festivals dragen bij aan maatschappelijke ontwikkelingen, economische spin-off en aan een artistiek-inhoudelijk hoogstaand aanbod van kunstuitingen en cultuuruitingen; kortom aan de cultureel bruisende stad in Noord-Nederland die we willen zijn.³⁰ Naar schatting gaat het bij evenementen en festivals per jaar om **7,5 miljoen euro bestedingen en 125-150 banen** (fte).

³⁰ *Quickscan BBO*, 20 juni 2019. Daarnaast zijn met Leeuwarder evenementen in totaal ruwweg 50-100 fulltime banen bij evenementenorganisaties gemoeid en een zelfde aantal bij regionale toeleveranciers. De afgeleide bestedingseffecten hiervan – uitgaande van ca. 30% aan consumptieve bestedingen in de regio - worden geschat op 1-1,5 miljoen euro.

Netwerken

Internationaal: EUROCITIES

Leeuwarden is sinds oktober 2017 één van de deelnemende steden aan EUROCITIES³¹ en maakt hiermee deel uit van een internationaal netwerk dat Leeuwarden kansen biedt om koppelingen te leggen met Europees beleid, onder andere op het gebied van cultuur, onderwijs en innovatie. Doel is kennisdeling, het opbouwen en onderhouden van een internationaal netwerk op het gebied van kunst en cultuur (voor zowel de gemeente als het Leeuwarder/Friese culturele veld) en het verzilveren van Europese financieringsmogelijkheden samen met partnersteden. Een overzicht van de eerste resultaten, inclusief City of Literature, treft u aan in bijlage 1.

Met de titel **City of Literature** zijn we toegetreden tot het UNESCO Creative Cities Network. De drie samenwerkende partijen, gemeente Leeuwarden, provincie Fryslân en LF2028 investeren samen met betrokken partners³² in: het literaire klimaat en vertaling; sociale inclusie, onder andere ten behoeve van bestrijding van laaggeletterdheid en stimuleren van meertaligheid en internationalisering.³³

31 http://eurocities.eu/eurocities/about_us

32 Zie voor het bidbook <https://lanfantaal.nl/bidbook/>. De partners zijn: Afûk, Tresoar, Historisch Centrum Leeuwarden, Fryske Akademy, Omrop Fryslân, Fers, Rijksuniversiteit Groningen / Campus Fryslân, Explore the North.

33 Ibid, p.13. In 2018 was er binnen de programmering van LF2018 ruimte voor Mienskipinitiatieven. Het open karakter hiervan kwam naar voren in de verscheidenheid van taal. Zestig initiatieven gaven aan dat er twee of meer talen werden gesproken. Er waren dertig projecten met drie of meer talen. Partoer, *Evaluatie Mienskipprogramma van Culturele Hoofdstad 2018: mogelijkheden om groots te denken*, p.12.

Noordelijk: We the North

De provincies Groningen, Drenthe, Fryslân en de steden Groningen, Assen, Emmen en Leeuwarden, hebben voor de periode 2017 – 2020 het **cultuurprogramma Noord-Nederland We the North** ontwikkeld. Met dit programma en met het stedelijk regioprofiel, dat in het kader van de nieuwe Rijkperiode (2021-2024) op uitnodiging van de minister is opgesteld, heeft We the North zich landelijk sterk geprofileerd.³⁴

We the North is een krachtig instrument om cultuur in het Noord-Nederland steviger op de landelijke cultuurkaart te zetten. Speerpunten van het programma zijn **talentontwikkeling, cultuureducatie, innovatie en het versterken van het makersklimaat**, met als doel om een grotere maatschappelijke en economische impact van kunst en cultuur in de regio te realiseren, een duurzame versterking van het noordelijke culturele ecosysteem, een groter bereik van publiek en ontschotting tussen het domein cultuur en die van economie, participatie en natuur. De samenwerkende noordelijke overheden van We the North hebben jaarlijks € 600.000,- beschikbaar voor noordelijke impulsen die de overheden samen met het culturele veld realiseren. Er worden onder meer drie proeftuinen gefinancierd. Dit zijn *Artist in Space* (beeldende kunst), *meertaligheid* en er is een proeftuin om nieuw publiek te bereiken: *Cultuur, mag dat in de frituur*.³⁵

34 *We the North Regioprofiel 2018* en samenvatting *We the North. Kader voor Noordelijk programma experimenteerregio 2017-2020*.

35 *Visionota evenementen gemeente Leeuwarden*, 2019, p.2.

Landelijk, provinciaal en gemeentelijk beleid

We sluiten aan bij het Rijksbeleid (2021-2024),³⁶ dat aandacht heeft voor regionale spreiding en bereidheid toont tot cofinanciering. We richten ons hierbij op cultuur van en voor iedereen, verbreding en vernieuwing (ruimte voor meer genres en nieuwe spelers zoals urban arts en ontwikkelplekken in alle disciplines en sectoren), sterker profileren van de regio (stedelijke regioprofielen),³⁷ en de Fair Practice Code (betere arbeidsmarktpositie voor kunstenaars en goed werkgeverschap van opdrachtgevers). Specifiek voor de verbinding tussen onderwijs en cultuur geldt dat we ons richten op het creëren van gelijke kansen, waarbij de sociale en economische achtergrond van de leerling geen belemmering mogen zijn. Er wordt ingezet op meer ruimte voor het voortgezet onderwijs en aansluiting tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten.

36 <https://vng.nl/publicaties/cultuurbeleid-2021-2024-stedelijke-en-regionale-profielen>

37 *Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, p.15.

Provincie Fryslân

Het doel van de provincie Fryslân is om de volgende ambitie te realiseren: het culturele leven in Fryslân heeft in 2028 de energie en het vermogen die het had ten tijde van LF2018 om Fryslân in beweging te brengen. Fryslân biedt een blijvend vernieuwend podium voor een hoogwaardig en bruisend cultureel klimaat en is hiermee een culturele, maatschappelijke en economische trekker.³⁸ De provincie heeft in haar bestuursakkoord 2019-2023 *Geluk op 1* voor de periode 2020-2023 in totaal 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor LF2028. De provincie Fryslân richt zich onder meer op een sterke infrastructuur als basis voor een bloeiend artistiek klimaat, op innovatie en experiment, op de toegankelijkheid van kunst en cultuur voor iedereen, op taal en identiteit als inspiratie voor culturele initiatieven, producties en nieuwe netwerken en op het vertellen van het *ferhaal van Fryslân* (erfgoed en cultuur) door musea.³⁹ Wij sluiten met ons beleid zoveel mogelijk aan bij de koers van de provincie; zowel de provincie als de gemeente ondersteunen een aantal professionele organisaties, waaronder festivals, gezamenlijk.⁴⁰

38 NIJ POADIUM, *Kunst en cultuur, taal & onderwijs en erfgoed in Fryslân 2021-2024*, p.6. Bestuursakkoord provincie Fryslân 2019-2023, *Vernieuwen in vertrouwen. Geluk op 1*, p.10-11. Zie ook <https://www.fryslan.nl/document.php?m=7&fileid=69103&f=8064715641513da02233f9d69150a01a&attachment=0>

39 NIJ POADIUM (p.11), *Kunst en cultuur, taal & onderwijs en erfgoed in Fryslân 2021-2024*, p.6.

40 Ibid, p. 35. De provincie Fryslân zet in op een sterke kunstsector, waarbij artistieke kwaliteit het leidende principe is. De provincie ondersteunt professionele kunstorganisaties via een provinciale vierjarige subsidieregeling. Een externe commissie beoordeelt de aanvragen. Voor de financiering van de overige programmalijnen gelden andere regels. Voor de programmalijn innovatie en experiment wordt bijvoorbeeld een stimuleringsregeling ontwikkeld.

Gemeente Leeuwarden

Economie, recreatie en toerisme

In Fryslân is, met uitzondering van de stad Leeuwarden, sprake van een krimpende beroepsbevolking en een krimp van de totale bevolking. Voor economische ontwikkeling is productiviteitsgroei noodzakelijk.

Daarom zetten we in op een sterke relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt en op het stimuleren van innovatie in de volle breedte. De kwaliteit van voorzieningen in Leeuwarden draagt bij aan de economische ontwikkeling. Het 'product' Leeuwarden gaat over een aantrekkelijke historische binnenstad, horeca-en winkelaanbod, evenementen, gastvrijheid, een breed en divers aanbod op het gebied van kunst en cultuur, onderwijs en als bestemming voor zakelijke congressen. We zetten Leeuwarden met een gevarieerd aanbod als **'place to be'**, als stad van ontmoeting op de kaart en houden talent, dat van mbo-, hbo en universitaire opleidingen komt, vast door de kans op een uitdagende baan te vergroten. Dat vraagt om een sterkere verbinding tussen het bedrijfsleven en het onderwijs in de gemeente Leeuwarden.⁴¹

41 *Aanpak Economische ontwikkeling Leeuwarden 2019-2022. Van visie naar uitvoering*, gemeente Leeuwarden, 2019, p. 13.

Leeuwarden moet een attractieve en creatieve stad worden voor young professionals.

De gemeente Leeuwarden werkt aan een visie op het gebied van recreatie en toerisme. De ambitie is om ons te richten op slimme groei van de toeristische sector en de leefbaarheid te verbeteren. De bouwstenen hiervoor zijn: leveren van een bijdrage aan het LF2028-programma (blockbusters, Triënnales), hedendaagse kunst in de openbare ruimte in samenwerking met kunstorganisaties, erfgoedtoerisme, Fryslân culinair, Wadden- en waterrecreatie, fietsen en wandelen.

Leeuwarden moet een attractieve en creatieve stad worden voor young professionals.

Vastgoed

Door de gemeente gesubsidieerde culturele organisaties worden bij voorkeur gehuisvest in locaties die in eigendom zijn van de gemeente. Hiermee wordt zo efficiënt mogelijk omgegaan met publieke middelen.

Sociaal domein

Cultuurparticipatie draagt bij aan positieve gezondheid, aan het doorbreken van sociaal isolement (bestrijding eenzaamheid), aan actieve betrokkenheid bij de samenleving en aan meer begrip voor elkaar.⁴² Hiermee versterken

⁴² S. Eikhuizen, P. Gielen, Q. van den Hoogen, T. Lijster en H. Otte, *De waarde van cultuur, een onderzoek naar het meetbare en onmeetbare*, onderzoekscentrum Arts in Society, Rijksuniversiteit Groningen, p.39.

kunst en cultuur zowel de sociale basis als het makersklimaat in Leeuwarden. Daarom is het van belang om mensen van jongs af aan in aanraking te laten komen met kunst en cultuur, in de stad en dorpen en om bewonersinitiatieven zoveel mogelijk te faciliteren. Eén van de mogelijkheden die wij daarvoor hebben is het Mienskipsfonds. Hieruit wordt jaarlijks een groot aantal culturele initiatieven vanuit de wijken en dorpen gesubsidieerd.⁴³ Voor dit fonds zijn middelen beschikbaar tot en met 2021. De middelen die vanuit cultuur beschikbaar zijn voor de subsidieregelingen talentontwikkeling, kleine producties, amateurkunst en beeldende kunst

⁴³ De culturele aanvragen richten zich op het maken en vertonen van voorstellingen, het realiseren van kunstwerken in de openbare ruimte, community art projecten of projecten die de cultuurhistorie van het dorp of de wijk betreffen.

en vormgeving zijn te beperkt om deze vraag op te vangen. Daarnaast is op dit moment de focus van de subsidieregelingen op het gebied van cultuur een andere, bijvoorbeeld als het gaat om artistieke kwaliteit en publieksbereik. De komende periode richten we ons op het evalueren van de subsidieregelingen van het Sociaal Domein, inclusief de subsidieregelingen op het gebied van cultuur, om te bezien of aanpassingen mogelijk en/of nodig zijn. Daarnaast experimenteren we met het inzetten van cultuur voor maatschappelijke opgaven.⁴⁴ Voorbeelden hiervan zijn de LF2018 projecten Circus Adje en Look@Me, geïnitieerd door Kunstcade, die een vervolg kennen in 2019 en 2020.⁴⁵ Wij richten ons, gezien de verbinding van cultuur met bestaande beleidsprogramma's binnen en buiten het Sociaal Domein, op inhoudelijke versterking van de verschillende programma's en op het waar mogelijk genereren van middelen die meerdere doelen dienen. Kunst in de openbare ruimte biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om vanuit cultuur, toerisme en recreatie, stadsontwikkeling en LF2028 samen te werken.

⁴⁴ In samenwerking met LF2028 heeft de gemeente dit najaar een oproep gedaan onder culturele- en maatschappelijke organisaties om projecten in te dienen, die zich richten op de aanpak van eenzaamheid. Zie <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/916428-bijna-dertig-cultuurplannen-tegen-eezaamheid-ingediend-bij-gemeente-leeuwarden>

⁴⁵ Zie <http://nieuwsbrieven.blauwe.zone/t/r-213A9EA4C5F238E12540EF23F30FEDED>

3.4. SWOT-analyse

Onderstaande analyse biedt inzicht in de sterktes en zwaktes voor het toekomstige cultuurbeleid van de gemeente Leeuwarden. Deze SWOT-analyse vloeit voort uit de hoofdstukken 1, 2 en 3.3. De analyse is relevant voor hoofdstuk 4, waarin drie ambitieniveaus worden geschetst voor het toekomstige kunst- en cultuurbeleid van de gemeente Leeuwarden.

STERKTES	ZWAKTES
<ul style="list-style-type: none"> • Veel en divers aanbod. • Veel doen met weinig middelen. • De wil en ambitie om een vervolg te geven aan LF2018 is er. • Culturele basis is steviger dan 10 jaar geleden: gevestigde organisaties en nieuwe initiatieven, de culturele ketens en netwerken lokaal, regionaal, nationaal en internationaal zijn versterkt. • Rol en belang van kunst en cultuur in Leeuwarden worden breed onderkend (overheid, bewoners, horeca, detailhandel, landelijk en Europa). • Stevige positie in het cultuurnetwerk We the North en in landelijke netwerken. • Stevige positie in Europese netwerken (Eurocities, UNESCO titel City of Literature). • Unique selling point: Fries en Meertaligheid. • Historische, compacte binnenstad. • Ruimte voor jonge makers, broedplaatsen. • Naast de binnenstad heeft Leeuwarden natuur/recreatief gebied voor festivals (de Groene Ster). Dit is uniek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkte middelen: exploitatie en programmering van culturele basisorganisaties. Beperkte ruimte voor nieuwe initiatieven. • Op onderdelen, zoals beeldende kunst en vormgeving en film en media, kwetsbare culturele basisinfrastructuur. • Culturele sector/activiteiten zijn niet altijd even zichtbaar voor inwoners en bezoekers. • Relatief zware regelgeving voor bijvoorbeeld kleinschalige evenementen. • Binnen de (gemeentelijke) domeinen kan de samenwerking om vanuit een gezamenlijk (strategisch) doel, bijvoorbeeld om bepaalde cultuur-maatschappelijke projecten te ondersteunen, worden versterkt.
KANSEN	BEDREIGINGEN
<ul style="list-style-type: none"> • Blijven investeren in aanbod met een internationale kwaliteit; spannend en onderscheidend. • Aanwezigheid van organisatiekracht en creativiteit van (jonge) makers om kunst- en cultuuractiviteiten van kwalitatief hoog niveau te blijven realiseren. • Organisaties sluiten door kwaliteit en slagkracht aan op nationale programma's. • Versterken van de kwaliteit/uitstraling van culturele activiteiten en evenementen ten behoeve van de promotie van de stad en dorpen. • Subsidieverstreking optimaal benutten door voorwaarden te stellen in lijn met visie op inhoud en/of gewenste effect culturele activiteiten. • Ruimte om te experimenteren (alternatief voor Randstad, vestiging creatieven). • Aanwezigheid van creatieve opleidingen/HBO-Universiteit stad. • Samen met andere domeinen en mienskip bijdrage leveren aan de Triënnales van LF2028, die plaatsvinden in 2022, 2025 en 2028. • Aansluiten bij het Rijksbeleid: lokale investeringen zijn een kans voor een landelijke multiplier in het cultuurbudget. 	<ul style="list-style-type: none"> • De hoge standaard van LF2018 niet vast kunnen houden door onvoldoende middelen voor exploitatie en programmering; dit heeft gevolgen voor het aanbod en de toeloop van toeristen. • (Jonge) makers niet vast kunnen houden vanwege te weinig (baan)mogelijkheden in de creatieve sector alsook te weinig mogelijkheden voor (kwaliteits)ontwikkeling. • Andere steden zijn aantrekkelijker voor studenten/talenten/makers. • Invoeren van de Fair Practice Code betekent dat we met hetzelfde budget minder cultuuractiviteiten uit kunnen (laten) voeren. • Geen rijksmiddelen naar Leeuwarden vanwege gebrek aan lokale investeringen (matching).

4

Ambitie- niveaus

4.1. Inleiding

Zoals in de visie is aangegeven wil Leeuwarden één van de toonaangevende steden/gebieden in Nederland zijn, die met haar cultureel aanbod regionaal, nationaal en internationaal zichtbaar is en bezoekers trekt. Dit betekent dat er, naast lokaal aanbod, ook ruimte moet zijn voor (boven)regionaal en internationaal aanbod. Dit betekent ook dat er een solide basis moet zijn voor culturele organisaties en (jonge makers) initiatieven, zodat zij een gerichte bijdrage kunnen leveren aan kwalitatief hoogstaande producties, waar talentontwikkeling een rol in speelt, aan de Triënnales van LF2028, aan een diverse en inclusieve samenleving (“meedoen”) en het op peil houden van cultuurtoerisme (en daarmee de economische impuls continueren na LF2018). Zie voor de functie, ambities en subsidieverstrekende partijen (gemeente, provincie Fryslân, Rijk) van de organisaties die behoren tot de culturele basisinfrastructuur bijlage 3.

4.2. Benchmark

In vergelijking met andere middelgrote gemeenten is het percentage van de gemeentelijke begroting dat naar cultuur gaat substantieel lager. Leeuwarden geeft op de totale begroting 2,08% uit aan kunst en cultuur (inclusief het Historisch Centrum Leeuwarden). Voor de overige gemeenten geldt een percentage variërend van 2,52% tot 4,72%. Zie bijlage 4.

Leeuwarden wordt door de Europese Commissie aangemerkt als een ‘Cultural and Creative City’, en valt daarmee in dezelfde categorie als Groningen, Maastricht en Den Bosch.⁴⁶ Er zijn in totaal elf Nederlandse steden opgenomen. Deze steden beschikken over ofwel een internationaal toonaangevend festival, zijn een UNESCO Creative City of (voormalige kandidaat) Europese Culturele Hoofdstad. In de benchmark ligt het dan ook voor de hand om Leeuwarden te vergelijken met bovengenoemde steden. Deze steden worden tweemaal op prestaties gemonitord via de ‘Cultural and Creative Cities Monitor’ van het Joint Research Centre (JRC). Andere (grotere) Nederlandse steden in de index zijn zijn o.a. Amsterdam en Rotterdam.⁴⁷

4.3. Basis op orde

Een degelijk huis vergt een stevige fundering. De eerste stap in de geschetste ambitieniveaus hieronder, is dan ook het op orde brengen van de culturele basisinfrastructuur. Op dit moment is de basis niet op orde. Een aantal organisaties, zoals Neushoorn, dbieb, We the North en festivals wordt (voor een deel) incidenteel gesubsidieerd (niveau A: huidige situatie, zie matrix, pagina 35). Dit zijn voor de komende jaren urgente knelpunten. Daarom is het voor de basis op orde en voor de ontwikkeling van ons artistiek klimaat en blijvende (inter)nationale aantrekkingskracht nodig om te investeren in jonge makers, in specifieke

⁴⁶ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC117336/nl.pdf>

⁴⁷ <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/cultural-and-creative-cities-monitor-2019-edition>

doelgroepen, in blockbusters en in internationalisering (niveau B: basis op orde, zie matrix).

De basis op orde brengen (van niveau A naar niveau B) is voor het toekomstige kunst-en cultuurbeleid noodzakelijk. De exploitatie van Neushoorn, dbieb en festivals zijn hierbij de eerst op te lossen knelpunten en worden meegenomen in de Mid Term Review (MTR). Datzelfde geldt voor We the North.

Een aantal ontwikkelingen die ambitieniveau B betreffen zijn in 2020 in gang gezet. De gemeentelijke bijdrage van € 50.000,- op jaarbasis aan City of Literature is, nu we City of Literature zijn geworden, een verplichting. Voor beeldende kunst en vormgeving geldt dat we de rijksbijdrage van € 150.000,- per jaar niet volledig kunnen matchen. Hierdoor vallen er gaten in de culturele infrastructuur. Om te kunnen matchen is vanaf 2021 € 50.000,- op jaarbasis nodig. Door verschuivingen binnen de beschikbare middelen voor cultuur zijn deze knelpunten met ingang van 2020 opgelost en wordt met bestaande middelen een eerste bijdrage geleverd aan niveau B, basis op orde. Binnen de cultuurbegroting is daarnaast € 50.000,- herschikt en beschikbaar voor actuele ontwikkelingen.

4.4. Doorontwikkeling

De benoemde gemeente- en provinciebrede doelstelling is een vervolg te geven aan (het succes van) LF2018 om het opgebouwde (culturele) kapitaal, dat bijdraagt aan de welvaart en het welzijn van onze inwoners, de aantrekkingskracht van Leeuwarden, aan de positie van Leeuwarden in regionaal, landelijk en internationaal verband, niet verloren te laten gaan.

Als de basis op orde is kan worden overwogen om in te zetten op niveau C: het LF2028- legacy-niveau (zie matrix op pag. 35), dat zich richt op het verder uitbouwen van het artistieke (makers)klimaat, cultuurtoerisme en op het streven naar een diverse en inclusieve samenleving. Hieronder vallen bijvoorbeeld nieuwe, originele festivals met een hoge artistieke en/of maatschappelijke waarde.

De niveaus volgen elkaar op, waarbij niveau A het startpunt, niveau B een groeimodel en niveau C het eindmodel is. Concreet betekent dit dat de investering van ambitieniveau C een plus is op het ambitieniveau B.

Het bovenstaande leidt tot een driedelige matrix, die gerelateerd is aan de ambities (zie pagina 35).

4.5. Matrix: huidige situatie, basis op orde, LF2028 Legacy niveau

Ambitie elementen	Niveau A Huidige situatie	Ambitieniveau B Basis op orde	Ambitieniveau C LF2028 legacy niveau
Diverse en inclusieve samenleving - Cultuureducatie - Amateurkunst (actieve cultuurparticipatie) - Initiatieven met maatschappelijke impact	Incidenteel ruimte voor nieuwe initiatieven, doelgroepgerichte actieve cultuurparticipatie. We lopen Rijksmiddelen mis, omdat we niet kunnen matchen (bijvoorbeeld ouderenparticipatie).	Ruimte voor nieuwe initiatieven, doelgroepgericht, om inclusiviteit te vergroten (voorbeeld: het Generatiehuis/ UP!). Bijdragen aan initiatieven als Samenwerkende Muziekverenigingen Leeuwarden (SML). Structurele uitrol van cultuureducatie naar het voortgezet onderwijs en mbo (zie Kunstcade onder culturele basisinfrastructuur op orde). <i>Investering:</i> € 100.000,- (specifieke doelgroepen) en € 40.000,- (SML).	Bijdragen aan initiatieven als Iepen Up!, Kunstmenu uitbreiden van 2-4 jaar. <i>Investering:</i> Investering PM posten.
Versterken artistiek klimaat - Culturele basisinfrastructuur op orde - Divers en aantrekkelijk aanbod voor inwoners en bezoekers	Organisaties zoals Neushoorn, dbieb en festivals met kwetsbare exploitaties worden overeind gehouden met incidentele middelen. <i>Investering incidenteel:</i> - Neushoorn tot en met 2020 € 200.000,-* - dbieb tot en met 2020 € 138.000,-* - Festivals tot en met 2021 PM € 130.000,- per jaar**.	Continueren c.q. structureel maken incidentele subsidies en verder versterken culturele basisinfrastructuur. <i>Investering:</i> € 1.238.000,-. Dit bedrag bestaat uit bijdragen voor: - Neushoorn € 200.000,-* - dbieb € 138.000,-* - Festivals PM € 130.000,-** - Beeldende kunst en vormgeving PM***** - Tryater € 200.000,- - Productiehuis Explore the North € 50.000,- - Stadsschouwburg De Harmonie € 300.000,- - Kunstcade € 120.000,- - Fonds voor jonge makers € 100.000,-.	Ruimte voor vernieuwing/ontwikkeling, krachtige culturele ketens, inzetten op (inter) nationale programmering, versterken positie Leeuwarden, landelijk en Europees. Bijvoorbeeld op het gebied van de popcultuur. <i>Investering:</i> € 100.000,- (festivals) en PM posten.
Meertaligheid	Bijdrage binnen de (beperkte) mogelijkheden van de verschillende organisaties. <i>Investering structureel:</i> met ingang van 2020 bijdrage van € 50.000,- per jaar aan City of Literature.***	Uitrol van City of Literature, aanhaken bij noordelijke en internationale ontwikkelingen. <i>Investering:</i> PM***	<i>Investering:</i> nihil
Versterken van economie en cultuurtoerisme - Onderscheidende evenementen/festivals - Kwalitatief hoogstaande producties, waaronder blockbusters	Binnen de (beperkte) mogelijkheden van de verschillende organisaties. <i>Investering incidenteel:</i> PM blockbusters (tot en met 2021)****	Inzet op internationalisering, blockbusters, evenementen/festivals. <i>Investering:</i> PM. Voor festivals zie versterken artistiek klimaat. Blockbusters PM****.	Plus op festivals om ruimte te creëren voor vernieuwing. <i>Investering:</i> zie versterken artistiek klimaat.
Optimaal gebruik maken van mogelijkheden van netwerken (internationaal, landelijk en noordelijk)	Ambities worden vormgegeven met incidentele middelen, bijvoorbeeld EUROCITIES en We the North. <i>Investering incidenteel:</i> We the North tot en met 2020 € 100.000,- per jaar* EUROCITIES € 11.000,- (PM tot en met 2020****).	<i>Investering:</i> € 111.000,- (We the North, € 100.000,-*, EUROCITIES € 11.000,-****).	<i>Investering:</i> nihil.
Invoeren Fair Practice Code	PM	PM	PM
Investeringen totaal	€ 579.000,- incidenteel. Zie ** voor festivals en ***** voor EUROCITIES. € 50.000,- structureel (City of Literature***). Exclusief PM post Blockbusters	€ 1.489.000,-	€ 100.000,- en PM posten (nader uit te werken).
Bijdrage aan LF2028 ▶	Nihil.	Gerichte bijdrage.	Optimale bijdrage.

* Wordt vanuit cultuur ingebracht in de MTR ** Wordt ingebracht in de MTR vanuit de evenementenvisie, waar festivals een onderdeel van vormen. *** Door verschuivingen in de cultuurbegroting is voor City of Literature vanaf 2020 € 50.000,- per jaar beschikbaar.

**** Het incidentele budget voor Blockbusters ligt bij EZ. ***** Het incidentele budget voor EUROCITIES ligt bij EZ. ***** Binnen cultuurbegroting, zie opmerkingen onder basis op orde, p.33.

4.6. Toelichting op de matrix (pagina 35)

Niveau A: Huidige situatie

Op korte termijn vallen er, als we een aantal incidentele subsidies niet continueren c.q. structureel maken, gaten in de culturele infrastructuur.

Consequenties zijn:

- Neushoorn: de programmering neemt vanaf 2021 met 60% af. De functie van Neushoorn wordt hiermee gemarginaliseerd.
- Festivals worden tot en met 2021 voor een deel incidenteel gesubsidieerd. Minimaal twee beeldbepalende festivals kunnen bij het wegvallen van dit bedrag niet meer georganiseerd worden. Rijkssubsidie en provinciale steun vallen weg, als de gemeente niet investeert.
- De bij We the North betrokken overheden investeren gezamenlijk in een Noordelijk programma, dat ook landelijk relevant is. Als de bijdrage van de gemeente Leeuwarden met ingang van 2021 stopt is Leeuwarden geen volwaardige partner meer in We the North verband, en heeft dit gevolgen voor de verschillende projecten waarin Leeuwarden participeert en haar landelijke positie.
- Met ingang van 2021 snijden in activiteiten die belangrijk zijn voor de rol die de bibliotheek in de samenleving heeft, bijvoorbeeld ondersteuning laaggeletterdheid volwassenen, dbieb in de buurt en innovatieve projecten.

Ambitieniveau B: Basis op orde

Voor het oplossen van de meest urgente knelpunten worden in de MTR voorstellen gedaan voor structurele financiering van Neushoorn, dbieb en festivals en incidentele continuering van We the North.

Voor het continueren van de activiteiten die een bijdrage leveren aan de ambitie, benoemd in de matrix, is het nodig om geen gaten te laten vallen in de culturele infrastructuur (zie hierboven huidige situatie: niveau A) en zetten we in op het deels realiseren van de activiteiten die bijdragen aan LF2028, zoals in de onderstaande tabel is aangegeven.

Culturele organisaties	Toelichting
Kunstkade	Voor structurele uitrol van cultuureducatie in het voortgezet onderwijs en mbo.
Harmonie	Neerzetten van een volwaardige programmering met bijzondere (internationale) producties waarmee Leeuwarden zich kan onderscheiden.
Productiehuis Explore the North	Groei naar een volwaardig productiehuis voor literatuur, taal en meertaligheid voor (jonge) makers uit Fryslân en Noord-Nederland.
Tryater	Tryater draagt bij aan de gemeentelijke doelstellingen talentontwikkeling, professionalisering, cultuureducatie en internationalisering. Het grootste deel van de activiteiten van Tryater vindt in de gemeente Leeuwarden plaats. Dit geldt voor voorstellingen, maar bijvoorbeeld ook voor activiteiten van satellieten van Tryater. Bij gelijkblijvend subsidieniveau (voor de gemeente Leeuwarden is dit 2% van de totale begroting) kan een aantal activiteiten geen doorgang meer vinden. Dit heeft onder meer te maken met het invoeren van de Fair Practice Code.
Stichting Voorheen de Gemeente, Stichting Media Art Friesland, H47, Grafisch Atelier Friesland	Steviger basis nodig om continuïteit te garanderen.
Keramiekmuseum Prinsessehof en Fries Museum	Aantrekken van Fries en (inter)nationaal publiek door tentoonstellingen van topkwaliteit te realiseren. Relatie met blockbusters.
Jonge makers	Bieden van professionele ondersteuning om goede plannen te ontwikkelen en uit te voeren.
Iedereen doet mee – vergroten inclusiviteit	Meedoen van kwetsbare doelgroepen in de samenleving. Door inzet van gemeentelijke middelen aanspraak kunnen doen op rijksmiddelen (matching).
Samenwerkende Muziekverenigingen Leeuwarden (SML)	Jeugdopleidingen van SML, gericht op talentontwikkeling, versterken. Voor de herindeling structurele gemeentelijke subsidie, nu niet meer.

Ambitieniveau C: LF2028 legacy niveau

De eerste aanzet tot uitwerking van ambities in het kader van het LF2028 ambitieniveau, voor zover wij daar nu zicht op hebben gekregen vanuit gemeentelijk perspectief en het perspectief van de culturele organisaties, is in de onderstaande tabel weergegeven. Om een goed beeld te krijgen van de ambities en een afweging te kunnen maken welke aansluiten bij het LF2028 legacy niveau is nadere uitwerking nodig. Zie voor de ambities van de organisaties ook bijlage 3.

Culturele organisaties	Toelichting
Festivals	Voor nieuwe festivals van hoge kwaliteit, aanvullend op het huidige aanbod.
Kunstkade – kunstmenu uitbreiden (2-4 jaar)	Om de doorgaande leerlijn structureel te borgen in het voorschoolse onderwijs is de ambitie om Kunstmenu vanaf 2 jaar aan te bieden.
Meeuw/Jonge Theatermakers	Om de samenwerking met derden stevig en structureel te verankeren en lesaanbod uit te breiden is meer formatie en budget nodig.
Noordelijk Filmfestival	Positie van het festival landelijk en internationaal versterken. Nu te weinig capaciteit voor educatie en gerichte marketing.
Iepen Up!	IepenUp!, dat verschillende maatschappelijke groepen met elkaar verbindt, ondersteunen in de vorm van een inkind bijdrage, bijvoorbeeld in de vorm van organisatorische ondersteuning
Fries Straatfestival	Festival uitbreiden van 1 naar 2 volle dagen; internationale topvoorstellingen programmeren, meer ruimte voor jonge makers.
Friesland Pop, Popfabryk, Neushoorn: ontwikkelen landelijke ontwikkelorganisatie	Ontwikkelen landelijke ontwikkelorganisatie om hiermee het profiel van Leeuwarden als hotspot voor poptalent verder uit te bouwen.
Welcome to the Village	Steviger investering in de organisatie zodat de artistieke en maatschappelijke rol hiermee nog beter kan worden ingevuld.

**Parkinson in Beweging - Dans op
Recept - Een week uit het leven van**
©Johan van der Klaauw

Literatuurlijst & bijlagen

Literatuurlijst

Blueyard, *De staat van cultuur in Nijmegen. Bouwstenen voor een nieuwe cultuurvisie*, 16 mei 2019.

De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019.

Economisch Statistische Berichten (ESB), 104 (4775), 4 juli 2019.

Satellietrekening cultuur en media, 2015. Economische Impact 2018 van Bureau Beleidsonderzoek, Leeuwarden, 27 februari 2019.

Eikhuizen, S., Gielen, P., Hoogen, Q. van den, Lijster, T., Otte, H., *De waarde van cultuur, een onderzoek naar het meetbare en onmeetbare*, onderzoekscentrum Arts in Society, Rijksuniversiteit Groningen, 2014.

Holden, J. *How We Value Arts and Culture*, Asia Pacific Journal of Arts and Cultural Management, vol.6, no. 2, 2009. p.447-456.

Holden, J. *The Ecology of Culture. A Report Commissioned by the Arts and Humanities Research Council's Cultural Value Project*, Londen: Arts & Humanities Research Council, 2015.

Marlet, G. *De aantrekkelijke stad. Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden*, VOC Uitgevers, 2009.

Partoer, *Evaluatie Mienskipprogramma van Culturele Hoofdstad 2018: mogelijkheden om groots te denken. Programma Leeuwarden-Fryslân 2028, Generatie 2028*, 2019.

Quickscan Bureau Beleidsonderzoek, Leeuwarden, 20 juni 2019.

Slotmeting LF2018 Onderzoeksresultaten.

Beleidsnota's gemeente Leeuwarden

Aanpak Economische ontwikkeling Leeuwarden 2019-2022. Van visie naar uitvoering, gemeente Leeuwarden, 2019.

Collegprogramma Gemeente Leeuwarden 2018-2022, *De kracht van samen*, gemeente Leeuwarden.

Gemeente Leeuwarden, *Leeuwarden in 2028. De aftrap voor een Leeuwarder Omgevingsvisie*, gemeente Leeuwarden, 2019.

Nota broedplaatsen: *creatieven in het hart van innovatie 2018 e.v.*, gemeente Leeuwarden, 2018.

Notitie *legacy cultuur: klaar voor 2018*, gemeente Leeuwarden, 2016.

Taalnota Frysk. Dúdlik yn byld, gemeente Leeuwarden, 2018.

Visienota evenementen gemeente Leeuwarden, gemeente Leeuwarden, 2019.

Overige nota's

Frysk bidboek meertaligheid. *Het Fries eigene en de proeftuin meertaligheid*.

De Noordenaars, *Artist in Space. Proeftuin: Jonge kunstenaar zoekt community en springplank*, 2019.

Bestuursakkoord provincie Fryslân 2019-2023, *Vernieuwen in vertrouwen. Geluk op 1*, provincie Fryslân.

NIJ POADIUM, *Kunst en cultuur, taal & onderwijs en erfgoed in Fryslân 2021-2024*, provincie Fryslân, 2020.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024*, 2019.

We the North Regioprofiel 2018 en samenvatting *We the North. Kader voor Noordelijk programma experimenteerregio 2017-2020*.

Verslagen cultuurbijeenkomsten gemeente Leeuwarden

Verslag themabijeenkomst cultuurtoerisme, 19 maart 2019

Verslag themabijeenkomst cultuureducatie en onderwijs, 21 maart 2019

Verslag themabijeenkomst artistiek klimaat, 26 maart 2019

Verslag themabijeenkomst talentontwikkeling, 28 maart 2019

Verslag themabijeenkomst actieve cultuurdeelname en amateurkunst, 1 april 2019

Verslag bijeenkomst met de raad, 23 mei 2019

Internetlinks

Waarde van kunst en cultuur

- <https://www.lkca.nl/nieuwsoverzicht/who-bevestigt-kunst-en-cultuur-bevorderen-de-gezondheid>
- <https://www.lkca.nl/~media/downloads/publicaties/2017/2017%20nmak%20publieksversie.pdf>
- <https://www.tijd.be/opinie/algemeen/cultuurbeleid-mag-niet-vertrekken-vanuit-kortzichtig-besparingsbeleid/10181035.html>

Waarde voor de economie

- https://www.eif.org/what_we_do/guarantees/cultural_creative_sectors_guarantee_facility/ccs-market-analysis-europe.pdf

- <https://leeuwarderondernemersfonds.nl/lf-2018/>

Waarde van LF2018

- <https://www.fsp.nl/publicaties/lf18-wordt-gewaardeerd-met-een-68/>
- <https://www.fryslan.frl/document.php?m=1&fileid=57031&f=a7d531f661527d734f6b5fbc680e307&attachment=0&c=5236>

Cultuureducatie

- <https://www.curriculum.nu/voorstellen/kunst-cultuur/samenvatting-kunst-cultuur/>
- <https://www.innovatiefinwerk.nl/toekomst-van-werk/2017/10/jongeren-opleiden-voor-niet-bestaande-banen-drie-stappen>
- <https://www.schoolkade.nl/News/Details/938accd8-747e-4bea-870d-ab0300bb3838>
- <https://www.fryslan.frl/document.php?m=16&fileid=61958&f=e15a34c81c78a60d98644008eca947ae&attachment=0>

Stedelijke en regionale profielen

- <https://vng.nl/publicaties/cultuurbeleid-2021-2024-stedelijke-en-regionale-profielen>

LF2028

- <https://www.fryslan.frl/document.php?m=7&fileid=63020&f=0f9a467c6c7009e8374d119f1e9d28b8&attachment=0>

Eurocities en City of Literature

- http://eurocities.eu/eurocities/about_us
- <https://lanfantaal.nl/bidbook/>
- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/dec/26/my-love-letter-to-britain-family-ties>

Benchmark

- <http://whc.unesco.org/en/culture2030indicators/>
- <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/cultural-and-creative-cities-monitor-2019-edition>
- <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC117336/nl.pdf>

Bijlage 1

Resultaten van het huidige cultuurbeleid

De in de notitie *legacy cultuur: klaar voor 2018* benoemde ambities en kansen, benoemd in de inleiding, zijn meegenomen in de MTR van 2017 en hebben geleid tot de volgende investeringen:

Organisatie	Bedrag	Waarvoor bedoeld
Kunstkade	€ 60.000,- (structureel)	Uitrol cultuureducatie voortgezet onderwijs
Talentontwikkeling	€ 100.000,- (structureel)*	Stimuleren jonge makers
We the North	€ 100.000,- (incidenteel)	Positie van het Noorden in landelijk en Europees verband versterken
HCL	€ 40.000,- (structureel)	Ureninzet cultuureducatie om te kunnen voorzien in toenemende vraag vanuit basis- en voortgezet onderwijs
Festivals	€ 130.000,- (incidenteel)	Bestaande festivalaanbod continueren

* Het budget van € 100.000,- voor talentontwikkeling is ingezet voor activiteiten van organisaties die zich richten op ontwikkeling van jong talent. Bij het toekennen van budgetten hebben we gekeken naar de functie van de organisaties binnen de verschillende ketens van disciplines en waar versterking nodig was.

Dit heeft geresulteerd in de volgende verdeling:

- Jeugdtheaterschool Meeuw/Jonge theatermakers: € 40.000,-
- Jeugddansopleiding Fryslân: € 11.000,-
- Leeuwarder Collectief (urban art): € 4.000,-
- Projecten die zich richten op internationale uitwisseling (popcultuur): € 5.000,-
- 'Regeling subsidie talentontwikkeling': € 40.000,-. Makers, die een bijdrage leveren aan het versterken van het productieklimaat van Leeuwarden, kunnen een incidentele bijdrage van maximaal € 4.000,- voor hun project aanvragen. De regeling betreft alle kunstdisciplines.

Voorbeelden van de geboekte resultaten

- Het Centrum voor Talentontwikkeling, ondergebracht bij Kunstkade, stimuleert talentontwikkeling van kinderen en jongeren binnen de gemeente Leeuwarden.
- Het project Adje 'Kijk eens wat ik kan' van Kunstkade verbindt kinderen en jongeren met kunst en cultuur en daagt hen uit om te laten zien wat ze kunnen.
- Kunstkade organiseert een Dancebattle Voortgezet Onderwijs, waar verschillende scholen aan meedoen.
- Kunstkade heeft een pilot Cultuurmenu ontwikkeld voor het Voortgezet Onderwijs.
- De Leeuwarder Art trip, die zich richt op leerlingen in het Voortgezet Onderwijs, is uitgebreid.
- De Jeugddansopleiding Fryslân (JDOF) biedt na de opleiding van drie jaar een extra jaar (drie + groep) aan voor degenen die willen doorstromen naar een kunstvakopleiding. Dit jaar dient ter overbrugging van de tijd tussen het afsluiten van de opleiding aan de JDOF en het kunnen auditeren op een kunstvakopleiding. Deze drie + groep is het seizoen 2017-2018 voor de eerste keer op deze wijze gestart. Van de 12 leerlingen zijn er twee aangenomen op een kunstvakopleiding en zijn er 8 leerlingen doorgestroomd naar de MBO dans.
- Meeuw/Jonge Theatermakers heeft een schrijfproject ontwikkeld, dat zich beweegt op het grensgebied

- van theater en schrijven. Het gaat hierbij om lessen in combinatie met kleinschalige presentaties van het geschreven werk. Doel is om een levendig interdisciplinair schrijversklimaat te creëren, waarvoor theater, performance en literatuur de basis ingrediënten vormen. Meeuw|Jonge Theatermakers werkt hierin samen met Oerol en productiehuis en festival Explore the North.
- Het Leeuwarder Collectief organiseert twee wekelijks gratis Art Sessions voor jonge kunstliefhebbers (12 tot en met 26 jaar) die de behoefte hebben om samen met andere jongeren te werken aan het creëren van kunst. De doelen van de Art Sessions zijn:
    - 1) Het vormen van een community bestaande uit verschillende jongeren van verschillende achtergronden en opleidingsniveaus die zich verbinden door middel van hun gemeenschappelijke passie voor het creëren van kunstwerken.
    - 2) Het bevorderen van talentontwikkeling door middel van uitdagende workshops enerzijds en de vrijheid tot zelfexpressie anderzijds.
    - 3) Het faciliteren van sociaal contact tussen gelijkgestemden.
    - 4) Het stimuleren van ondernemerschap onder jongeren.
  - De regeling subsidie talentontwikkeling is succesvol. De jaarlijks beschikbare subsidie wordt volledig benut.

Gesubsidieerde projecten zijn bijvoorbeeld

- Stichting Frysk film en media platform: vijf tot acht teams van beginnende talenten krijgen tijdens het Podcast LAB de gelegenheid om te werken aan hun skills als verhalende podcastmakers. Dit wordt gedaan door middel van workshops en masterclasses en door middel van coaching door drie ervaren podcastmakers.
- Het 48Th Hour Film Project biedt jongeren van verschillende Leeuwarden media de kans om samen met gevestigde filmmakers in korte tijd films te maken.
- De band Hilbrandt van Stichting Heksenhamer maakt met ondersteuning van Explore the North/Popfabryk, Productiehuis Paradiso Melkweg, Joost Maaskant en een consultant voor techniek en decor een interdisciplinaire muziekproductie die diverse keren in Leeuwarden en in andere plaatsen in Leeuwarden speelt.
- Self.collective organiseert het festival Broeikas, waarin jonge creatievelingen gesteund en gestimuleerd worden om hun talenten verder te ontwikkelen binnen hun eigen disciplines, maar hen wordt ook de gelegenheid geboden om kennis te maken met andere disciplines. Een artist-in-residence plek biedt beginnende makers de kans om te samenwerken en leren van ervaren makers.
- Jeugdcircus Saranti stelt jonge deelnemers in staat om, onder leiding van ervaren coaches, een circusproductie te maken, waarbij alle aspecten van het maken van een productie aan bod komen, van het spelen tot het maken van kostuums, lichtontwerp en decors. Dit onder leiding van ervaren coaches.
- Festivals zoals Explore the North en Welcome to the Village hebben hun positie verstevigd en hebben landelijke erkenning gekregen.
- We the North, het samenwerkingsverband tussen de drie noordelijke provincies en de steden Leeuwarden, Groningen, Assen en Emmen, heeft de afgelopen jaren, in samenwerking met culturele organisaties, gezamenlijke projecten van de grond getild. Deze worden op pagina 44 benoemd. De positie van het noorden in landelijk verband is sterker geworden; het regionaal cultuurprofiel dat We the North heeft ingediend bij het rijk is positief ontvangen. De verwachting is dat dit gaat leiden tot extra Rijksmiddelen voor de noordelijke cultuursector voor de periode 2021-2024.

Station Noord

Station Noord ondersteunt nieuwe theatermakers om in het Noorden hun talenten te ontwikkelen en hun carrières op gang te brengen. De volgende organisaties zijn hierbij betrokken: Club Guy & Roni, De Noorderlingen, Garage TDI, Grand Theatre, Het Houten Huis, Jonge Harten Festival, Loods13, Meeuw|Jonge Theatermakers (Leeuwarden), Noorderzon Performing Arts Festival Groningen, Noord Nederlands Orkest, Noord Nederlands Toneel, Oerol, PeerGrouP en Tryater (Leeuwarden).

Up North

Het project Up North is ontstaan om jonge cultuurmakers in de urban- en popcultuur in het Noorden meer ontwikkelingsmogelijkheden te bieden. Via Up North krijgen jonge cultuurmakers uit de urban- en popcultuur de kans om hun talenten te ontwikkelen door te experimenteren in een interdisciplinair laboratorium. De producties van deze talenten worden vervolgens gepresenteerd via de aangesloten Noordelijke podia en festivals. De volgende organisaties zijn betrokken bij Up North: Popfabryk (Leeuwarden), Urban House Groningen, Garage TDI, Friesland Pop (Leeuwarden), POPGroningen, Kunst en Cultuur Drenthe en Keunstwurk (Leeuwarden).

Hit the North

Hit The North is een project onder de vlag van Eurosonic Noorderslag, samen met de drie noordelijke popkoepels Kunst en Cultuur Drenthe Popmuziek, POPgroningen en Friesland Pop, met op de achtergrond ook samenwerking met onder andere Excelsior Recordings en Into The Great Wide Open. Doel is om de professionele ontwikkeling van Noord-Nederlands popmuziektalent te stimuleren en de infrastructuur duurzaam te verstevigen.

De Noordenaars

De Noordenaars staan voor experiment, ontwikkeling van talent en de productie van nieuwe kunst. De presentatie-instellingen en kunstenaarsinitiatieven van Noord-Nederland kiezen voor meer zichtbaarheid en herkenbaarheid en versterken gezamenlijk de eigen programma's. Dit doen ze onder meer door middel van de proeftuin Artist in Space.⁴⁸ De betrokken organisaties zijn: Academie Minerva, CBK Groningen, CBK Emmen, KiK (Kunst in Kolderveen), Kunsthuis Syb (Beetsterzwaag), Media Art Festival (Leeuwarden), Noorderlicht, NP3, SIGN, het Resort en Stichting Voorheen de Gemeente (VHDG, Leeuwarden). Een geïntegreerde samenwerking op het vlak van beeldende kunst vindt ook plaats met Stichting Voorheen de Gemeente, H47, kunsthuis Syb, museum Belvédère, museum Drachten en het Fries Museum.

⁴⁸ Artist in Space. Proeftuin: Jonge kunstenaar zoekt community en springplank, p.1.

Deelname aan EUROCITIES

- Het EU programma 'Erasmus +' financiert het drie jaar durende project 'Culture United', een samenwerking tussen Leeuwarden, Edinburgh (Schotland), Dundalk (Ierland) en Oulu (Finland). Het theaterspektakel 'De Tocht' van Stichting Beleef en Herinner over de Elfstedentocht is onderwerp van dit project. Culture United richt zich op cultuur- en erfgoed evenementen als aanjager van multidisciplinair lesgeven in het basisonderwijs. De kracht van het internationale samenwerkingsproject ligt er in dat er lokaal concrete resultaten worden geboekt en dat er op Europees niveau kennis en ervaring wordt gedeeld. Het totaalbudget is € 400.000,-, waarvan € 100.000,- is bestemd voor Leeuwarden.
- Leeuwarden is partner in 'Creative Ageing'. Dit project, waarin Leeuwarden samenwerkt met München, Gotenburg, Berlijn, Brighton en Hove en Oostende gaat over participatie van de oudere generatie in de gemeenschap door middel van cultuur. Deelname aan het project richt zich op kennisdeling en studiebezoeken van de betrokken partners gedurende drie jaar. Het totaalbudget van de kennisuitwisseling is € 123.000,-.
- De gemeente Leeuwarden heeft het Noordelijk Film Festival, het evenement 'Iepen Up' en andere lokale events geattendeerd op subsidiemogelijkheden vanuit de Europese Commissie en ze geholpen bij het schrijven van een subsidieverzoek.
- Er is een intensieve samenwerking ontstaan met onder andere Oulu (Finland) en Edinburgh (VK): we zijn beoogd partner in diverse projectvoorstellen aan de Europese Commissie. Oulu is spreker op een seminar in Leeuwarden (delen van kennis), Oulu heeft een producer

- uit de culturele sector in Leeuwarden aangesteld als adviseur voor haar bid voor Capital of Culture in 2026, er wordt kennis gedeeld op gebied van Cyber Security et cetera. Ook met Edinburgh wordt reeds in projecten samengewerkt (zie hierboven) en is er samenwerking voor City of Literature (Edinburgh was de eerste literatuurstad) en festivalbeleid.
- Via EUROCITIES heeft Leeuwarden toegang tot beleidsinformatie en best practices van andere steden op het gebied van Cultuur, Evenementen en Toerisme. Daarnaast leveren de forumbijeenkomsten inspiratie en informatie. Zo ontvingen we bijvoorbeeld het 'masterplan mobiliteit' van Munster, het meetrapport naar de impact van Edinburgh's festivals en tools om succesvolle projecten of evenementen naar Leeuwarden te halen (onder andere Silver Screen Festival uit Frankfurt naar - film festival voor ouderen ten behoeve van healthy ageing/tegengaan eenzaamheid).
  - EUROCITIES verzorgt Webinars (online trainingen) over de diverse financieringsprogramma's van de Europese Commissie. De kennis wordt gedeeld met collega's: financieringsprogramma's op gebied van andere beleidsterreinen zoals duurzame mobiliteit worden doorgespeeld naar de betreffende afdelingen.
  - De Cultural and Creative Cities Monitor 2019 is een benchmark op het gebied van cultuur tussen grote steden of steden die European Capital of Culture zijn geweest of steden die UNESCO Creative City lid (= City of Literature) zijn. Leeuwarden is opgenomen in de monitor.

City of Literature

- Het Schotse licht en poëzie evenement 'Love letter to Europe' is een lichtinstallatie met liefdesbrieven en gedichten geschreven door dichters in de UK gericht aan Europa, in het licht van een naderende Brexit. Het was in 2018 onderdeel van het programma Edinburgh City of literature. We halen het naar Leeuwarden als onderdeel van het programma 'Leeuwarden Fryslân UNESCO City of Literature' (streven is 2020). Edinburgh en Leeuwarden zullen samenwerken aan een antwoord op de liefdesbrieven 'Letters back from Europe', in een bredere Europese context. Waarden als diversiteit, vrijheid van meningsuiting, meertalige literatuur (Schots, Fries, Gaelic) staan centraal. 'Love letters' in Edinburgh heeft hoge bezoekersaantallen en een sterke mediawaarde opgeleverd. Ook Eurocommissaris Timmermans verwees onlangs, met een knipoog, naar het Schotse project.⁴⁹
- Andere mogelijke samenwerkingen zijn: Ljubljana (schrijversprogramma van City of Literature), Ljubljana bid European Capital of Culture 2025, projecten en cultuurbeleid en Oulu, bid European Capital of Culture 2026 en projecten.

⁴⁹ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/dec/26/my-love-letter-to-britain-family-ties>

Zichtbaarheid en promotie

- EUROCITIES en City of Literature bieden Leeuwarden een podium om zich internationaal te profileren:
- Leeuwarden heeft zich, als European Capital of Culture, tijdens vier EUROCITIES bijeenkomsten gepresenteerd aan de aanwezige (100+) Europese steden;
  - In juli 2018 heeft Leeuwarden een 'Study Visit' georganiseerd voor 30 EUROCITIES leden omtrent het thema 'culture as a driver for socio-economic change and sustainability' en LF2018.
  - De Study Visit heeft geleid tot een aantal delegaties van steden die Leeuwarden later dat jaar hebben bezocht of nog zullen bezoeken (onder andere Oulu, Utrecht, Leuven, Tampere, Dresden. Ljubljana en Chemnitz volgen mogelijk in 2020). Dit draagt bij aan een sterk en persoonlijk netwerk en het vergroten van kansen om gezamenlijk in te schrijven voor Europese projecten.
  - Leeuwarden wordt vaak gevraagd als spreker op symposia in diverse steden.

Bijlage 2

Overzicht van het culturele veld in de gemeente Leeuwarden

Dit overzicht laat de breedte en diversiteit van kunst en cultuur in de gemeente Leeuwarden zien en richt zich op alle kunstdisciplines.

Muziek

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Particuliere aanbieders/initiatieven/amateurkunst (o.a. zang- en muzieklessen, koren, bijvoorbeeld Soli Brass, Pasveer Korps en Takostu)
- De Sterrenfabriek
- Samenwerkende muziekverenigingen Leeuwarden (SML)
- Frysk Jeugdorkest
- Artiest muziek en artiest sounddesign D'Drive (Friesland College), Academie voor Popcultuur
- Neushoorn, podium Asteriks, Popfabryk, de Popbunker
- Stichting Friesland Pop
- Stadsschouwburg De Harmonie
- City Proms
- Muziek programmerende organisaties
- Multidisciplinair productiehuis/festival Explore the North met focus op literatuur en muziek
- Festival Welcome to the Village (multidisciplinair met focus op muziek)
- Snoet en Smoel (producenten)

Theater

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Particuliere aanbieders/initiatieven/amateurkunst (o.a. toneelverenigingen wijken en dorpen, Iepenloftspullen, Acta theater en Muziek, Podiumschoon)
- Meeuw|Jonge Theatermakers
- Artiest drama D'Drive (Friesland College), opleiding docent drama (NHL Stenden)
- Tryater
- Satellieten van Tryater: Skoft en Skiep, HOMSK, Illustere figuren
- Heksenhamer
- Collectief Akkers en Velden
- Stormram – jonge makers theaterfestival
- Stadsschouwburg De Harmonie
- Straatfestival

Dans

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Particuliere aanbieders (o.a. Dansschool Marlien, DeDans Divisie, Dance Company 058, The Factory Leeuwarden, Urban Raw, Friesche Balletschool, Jazz Dance BalletStudio Nynke van Duinen, Saco Velt, Adema Dance Center) en overige initiatieven
- Jeugd Dans Opleiding Fryslân
- Stadsschouwburg De Harmonie

Beeldende kunst en vormgeving

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Particuliere aanbieders (onder andere schilderlessen,

tekenlessen, grafische technieken, keramiek, edelsmeden, textiel, beeldhouwen Writer's Block

- Opleiding docent beeldende kunst en vormgeving (NHL Stenden)
- Grafisch Atelier Friesland
- Kunstacademie Friesland
- Self.Collective
- Writer's Block
- Stichting H47
- Media Art Festival
- LUNA
- Stichting Voorheen de Gemeente (VHDG)
- Stichting Kunstpromotie Leeuwarden
- Kunstuitleen
- Galeries
- Noorderlicht
- Historisch Centrum Leeuwarden
- Musea: Fries Museum, Keramiekmuseum Princessehof, Pier Pander Museum

Film en media

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Particuliere initiatieven en aanbieders
- Audio Visueel-specialist D'Drive
- Filmkick Academy – voor filmmakers: samenwerking tussen New Noardic Wave en Noordelijk Filmfestival
- New Noardic Wave
- Stichting Film in Friesland, waar onder meer Filmhuis Slieker en het Noordelijk Filmfestival onder vallen. Onderdeel van het Noordelijk Filmfestival is het 48 Hour Film Project
- Plons! Short Documentary Film Festival

- Omrop Fryslân
- Lokale omroep LEO/Radio Middelsé
- Iepen Up!

Letteren en taal

- UNESCO City of Literature
- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Jonge schrijvers Meeuw|Jonge Theatermakers
- Toneelschrijvers Tryater
- 3-talige Pabo NHL Stenden Hogeschool
- Masteropleiding Multilingualism (meertaligheid), University Campus Fryslân
- Fryske Akademy, waarvan Mercator deel uitmaakt (European Research Centre on Multilingualism & Language Learning)
- Lectoraat Fries en Meertaligheid NHL Stenden
- Open Universiteit, literaire en poëzie programma's Multidisciplinair productiehuis Explore the North met focus op literatuur en muziek
- dbieb
- Tresoar
- Afûk
- Historisch Centrum Leeuwarden
- OBE
- Poetry Circle 058
- It Skriuwersboun
- Collectief Dichters fan Fryslân: RIXT
- Dichterscollectief Groningen, Assen, Leeuwarden (GAL)
- Stichting Poëzietableaus (poëzieroute)
- Stichting Het Poëziepaleis (de kinderdichter), vanaf september 2020 via Kunstkade

Cultureel erfgoed

- Kunstkade/cultuureducatie voor ieder kind in de gemeente Leeuwarden
- Fries museum/ Keramiekmuseum het Princessehof
- Overige musea: Hert fan Fryslân in Grou, het Mineralogisch museum in Grou, het Museum Bescherming Bevolking in Grou, It Earmhûs en de oude Friese Greidboerderij in Warten, Fries Landbouwmuseum, Dekemastate, bezoekerscentrum Uniastate en Tsjerke, Museumhuis van Eysinga, Andere museum van Oldtimer tot Kant, Natuurmuseum Fryslân, Pier Pander Museum
- Historisch Centrum Leeuwarden
- De Oldehove
- Museumhaven Leeuwarden
- Tresoar
- dbieb

Overige culturele organisaties

- Circus Saranti
- SPOONK (community art, theater, beeldende kunst, muziek)
- Generatiehuis/UP! (ouderparticipatie)

Overige opleidingen

Naast de genoemde opleidingen, specifiek voor de ketens, zijn er ook andere opleidingen in de creatieve hoek, zoals de vormgeving-opleidingen van D'Drive van het Friesland College (design, ambacht en mode), de D'Drive opleidingen podium- en evenemententechniek, gamedeveloper en mediavormgever. Verder zijn er de opleiding Communication & Multimedia Design (NHL Stenden), creatieve therapie (NHL Stenden), Media en Entertainment Management (NHL Stenden), Leisure Management & Events (NHL Stenden) en mediavormgeving (ROC Friese Poort).

Talentontwikkeling jongeren breed

Kunstbende

Landelijke wedstrijd voor creatief talent, gericht op jongeren, kunstdiscipline-breed.

Fulkaan

Provinciebreed. Doel is om jong muziek-, dans- en theatertalent de mogelijkheid te bieden om zich te ontwikkelen tot hoog niveau binnen de provincie Fryslân.

Fryslân-breed

Museumfederatie Fryslân
FERS (voorheen Bibliotheekservice)
Keunstwurk
LF2028

Bijlage 3 Culturele organisaties: functie en ambitie

POPCULTUUR EN MUZIEK

* Subsidiegever: Rijksoverheid (R), inclusief Rijksfondsen, provincie Fryslân (P), gemeente Leeuwarden (G). Overige fondsen en andere inkomstenbronnen zijn niet meegenomen.

FRIESLAND POP	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Friesland Pop is de ondersteunende provinciale organisatie op het gebied van popcultuur in Fryslân. Zij doet dit door talentontwikkeling te organiseren door middel van projecten en informatievoorziening. Ook is Friesland Pop onder andere de initiator van het talenten-project Freesonica en het Friese productiehuis Popfabryk, die als doelstelling hebben om Fries poptalent de middelen te verschaffen landelijk door te breken.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • De rol van Friesland Pop verschuift in opdracht van de provincie van talentontwikkeling in de breedte naar toptalent. • De ambitie is om samen met de Popfabryk (met daarin ook een rol voor de Academie voor Popcultuur en Neushoorn) een landelijke ontwikkelorganisatie in de BIS in Leeuwarden te realiseren. Het bestaande profiel van Leeuwarden als hotspot voor poptalent wordt hiermee verder uitgebouwd.
Werkt samen met	Friesland Pop is de drijvende kracht achter het Fries Popnet , het samenwerkingsorgaan van Friese podia, popopleidingen en Popfabryk. Met de Friese dance-organisaties vormt Friesland Pop het samenwerkingsverband Dancenet Friesland en ontwikkelt ze nieuwe initiatieven op het gebied van de dance in Fryslân.

NEUSHOORN	
Ontvangt subsidie van*: R/G	<ul style="list-style-type: none"> - Neushoorn als poppodium - Neushoorn als talentstage <p>Alle producties van Neushoorn staan open voor het onderwijs, zowel op mbo- als hbo gebied. Datzelfde geldt voor de 150 vrijwilligers; er is plek voor iedereen die aan de slag wil. Muzikale talenten komen aan bod binnen de programmering; pre- en aftershows staan voor hen open. Neushoorn is ook vaak de plek waar muziekstudenten afstuderen; binnen projecten of op een van de podia.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neushoorn als centrum voor popcultuur <p>Neushoorn biedt een podium waardoor initiatieven zich kunnen laten zien; niet alleen op het gebied van muziek, maar ook als het gaat om kennis & debat (IepenUp), film (NFF en Iepen Air) en door het geven van kansen aan docenten die kinderen kennis laat maken met muziek en cultuur (Sterrenfabriek, muziekles Leeuwarden). Neushoorn werkt op het gebied van programmering samen met o.a. Asteriks en Stadsschouwburg De Harmonie. Hierdoor ontstaat een stadsprogrammering.</p>
Ambitie	De komende jaren zet Neushoorn in op een stevige popprogrammering die Neushoorn nog beter op de kaart zet en de ontwikkeling van de status als centrum voor de popcultuur. Zie onder ambities bij Friesland Pop landelijke ontwikkelorganisatie.
Werkt samen met	Zie hierboven.

POPFABRYK	
Ontvangt subsidie van*: P/G	De Popfabryk is het Fries productiehuis voor popcultuur. Ze ondersteunt talentvolle Friese makers in hun artistieke en professionele ontwikkeling. Verrijking, verdieping en vernieuwing van de popcultuur zijn hierbij belangrijke uitgangspunten, evenals de interactie tussen popmuziek en andere kunstdisciplines. Is een netwerkorganisatie en vormt een cruciale schakel binnen de keten van talentontwikkeling in de popcultuur.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking initiëren en verdiepen op nationaal, Europees en internationaal niveau. • Zich verder ontwikkelen tot het Noordelijk productiehuis voor popcultuur. Zie landelijke ontwikkelorganisatie onder ambities Friesland Pop. • Kwalitatieve en kwantitatieve groei in nieuwe producties realiseren met focus op een discipline en genre overschrijdende aanpak, waarbij popcultuur de dragende discipline is.
Werkt samen met	De Popfabryk werkt samen met en sluit aan op podia, opleidingen, festivals, organisaties, initiatieven, startups en ondernemers in het Friese en Noordelijke culturele veld.

NOORD NEDERLANDS ORKEST	
Ontvangt subsidie van*: R/P/G	Het Noord Nederlands Orkest is een avontuurlijk symfonieorkest dat vanuit de traditie nieuwe wegen bewandelt zonder daarbij de hoofdzaak uit het oog te verliezen: het klassiek repertoire levend houden door het op hoog niveau en in spannend samengestelde programma's te spelen. Het NNO laat zich inspireren door de rijke muziekgeschiedenis, door actuele of regionale thema's en door samenwerking met partnerinstellingen en jonge makers. Het NNO is primair van en voor het Noorden. Het vaste en nieuwe publiek wordt actief opgezocht in concertzalen, in de openlucht, tijdens festivals en op scholen. Het NNO is een reisorkest dat toert langs elf concertzalen, zes openluchtlocaties en diverse festivals in Fryslân, Drenthe en Groningen. Met educatieve projecten en kamermuziek worden daarnaast nog eens talloze scholen, kerkjes, dorpshuizen en zorgcentra in het Noorden bereikt. Ook is het orkest een landelijke speler. Het NNO verzorgt educatie en talentontwikkeling in Noord-Nederland met activiteiten voor primair en voortgezet onderwijs, participatieprojecten met MBO- en HBO-studenten, stages voor conservatoriumstudenten, concertprojecten met amateurs, optredens met jonge professionals, openbare repetities en familieconcerten.
Ambitie	Doorgaan op de ingeslagen weg van klassiek en avontuurlijk programmeren, inspeland op de verandering in de sector, het speelgebied en de Noordelijke samenleving. Dit betekent dat bekend en minder bekend repertoire gespeeld wordt, vanaf de barok tot hedendaagse componisten. Het betekent ook dat het NNO zich verder ontwikkelt van het traditionele symfonieorkest naar een modern orkestbedrijf. Eigen artistieke producties nemen een belangrijke plek in de programmering in, er wordt een gericht publieksbeleid gevoerd en musici spelen een actieve rol in de organisatie en bij publieksbenadering.
Werkt samen met	O.a. Antony Hermus, zeven jonge dirigeertalenten, Guy&Roni/NNT en SPOT Groningen, LF2028 - Triënnales, Friese amateurmuzieksector, Noord Nederlands concertkoor, De Harmonie, HaFrabra-orkesten, Keunstwurk, organisatie van Muziekverenigingen Fryslân (OMF), Frysk Jeugd Orkest, City Proms, Neushoorn, Explore the North, Oranjewoud Festival, De Lawei in Drachten en Theater Sneek.

THEATER

TRYATER	
Ontvangt subsidie van*: R/P/G	Tryater is het meertalige professionele theatergezelschap van Leeuwarden en Fryslân. Zij maakt producties voor jeugd en jongeren, heeft een interne meertalige acteursopleiding, een intern meerjarig traject voor jonge theatermakers en toneelschrijvers. Werkt samen met Noordelijke partners via Station Noord. Tryater ondersteunt startende professionele Leeuwarder en Friese theatergroepen en collectieven, werkt samen met andere organisaties m.b.t. talentontwikkeling, educatie, meertaligheid en/of de Friese taal.
Ambitie	Continueren huidige focus en uitbouwen samenwerkingen (zie onder werkt samen met).
Werkt samen met	Belangrijke Leeuwarder samenwerkingspartners zijn: Stadsschouwburg De Harmonie, Welcome to the Village, Explore the North, Kunstkade, Princessehof, NHL-Stenden, D-Drive. Veel van de jonge theatermakers die nu bij Tryater werken zijn hun loopbaan gestart bij Meeuw/Jonge Theatermakers. Tryater bouwt en onderhoudt een internationaal netwerk m.b.t. meertaligheid, locatietheater, (podium)kunst in een plattelandsomgeving, publiekswerk en participatieve (podium) kunst.

MEEUW/JONGE THEATERMAKERS	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Meeuw/Jonge theatermakers is een kweekvijver voor de podiumkunstenaars en theaterliefhebbers van morgen, afkomstig uit de regio. Een springplank naar een professionele carrière op theatergebied of een andere kunstdiscipline. Meeuw richt zich op jong theatertalent van 12-20 jaar. Meeuw is een school (Meeuw Jeugdtheaterschool), maakt producties (Meeuw/Jonge theatermakers) en ontwikkelt contextprogramma's (Meeuw jonge onderzoekers).
Ambitie	Met de kwaliteit van de school en het artistieke niveau wil Meeuw/Jonge Theatermakers toonaangevend zijn op het gebied van jongeren-theater in Nederland. Ze wil een breder en groter publiek bereiken en haar naamsbekendheid vergroten. Ze richt zich op meer uitwisseling in Noordelijk verband (Station Noord) en internationaal (vergelijkbare opleidingen in Europa).
Werkt samen met	Theater na de Dam – Amsterdam, Tryater, Opleiding theaterdocent NHL Stenden, Kunstkade, DOLCI, Oerol, Explore the North, Station Noord, Lân fan taal, Stichting Faderpaard (de Stormruiter), Frysk Jeugd Orkest, Jeugd Dans Opleiding, Schouwburg De Lawei, Stadsschouwburg De Harmonie, middelbare scholen in Leeuwarden, de provincie Fryslân en stad Groningen, De Noorderlingen Groningen, Garage TDI Assen, Loods 13 Emmen.

DANS

JEUGDDANS OPLEIDING FRYSLÂN (JDOF)	
Ontvangt subsidie van*: P/G	De JDOF draagt bij aan een levendig Leeuwarden/Fries dansklimaat, dat ruimte biedt aan het ontwikkelen van danstalent van 12 tot 17 jaar. Ieder jaar draagt de JDOF bij aan de doorstroom van danstalenten naar zowel de MBO dansopleidingen als aan de landelijke kunstvakopleidingen. Friese danstalenten, doorgestroomd via de JDOF, komen met kennis van zaken terug in Fryslân en bieden daarmee een creatieve loop, breder dan de JDOF alleen.
Ambitie	Zie hierboven.
Werkt samen met	Er is samenwerking met MeeuwJonge Theatermakers en het Fries Jeugd Orkest, Explore the North, de dancebattle, Stadsschouwburg De Harmonie, Stichting Keunstwurk, De Friese Dansdagen. LF2028, D'Drive, Neushoorn, ballet- en dansscholen, Atrium en kunstvakopleidingen.

PODIUMKUNSTEN

STADSSCHOUWBURG DE HARMONIE	
Ontvangt subsidie van*: G	<p>Stadsschouwburg De Harmonie biedt een volwaardig, professioneel en representatief theater- en muziekprogramma voor een breed publiek. Stadsschouwburg De Harmonie is als stadsschouwburg geworteld in Leeuwarden en neemt als hoofdstedelijk theater van Friesland een belangrijke plek in in het nationale speelveld. Stadsschouwburg De Harmonie kan grootschalige producties van bijzondere allure plaatsen, die door hun omvang en podiumeisen niet in andere theaters in Fryslân kunnen spelen. Naast professionele voorstellingen maken ook Friestalige- en amateurgezelschappen gebruik van Stadsschouwburg De Harmonie.</p>
Ambitie	<p>Stadsschouwburg De Harmonie wil de kunsten nog meer met haar omgeving verbinden door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verder dragen impuls van LF2018 • Meer buiten de deur werken • Stadsschouwburg De Harmonie nog aantrekkelijker maken • De weg vrijmaken voor talent • Richten op een meer inclusieve samenleving <p>Een paar voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stadsschouwburg De Harmonie koppelt de talenten van Station Noord aan de eigen talentontwikkelingstrajecten. *Vanaf 2020 organiseert Stadsschouwburg De Harmonie jaarlijks een concert in de openlucht voor alle inwoners van Leeuwarden. • Met stichting Vier het Leven activiteiten organiseren voor ouderen (65+) die niet graag alleen op stap gaan.
Werkt samen met	<p>Een greep:</p> <p>Lokaal Neushoorn, Kunstkade Tryater, Meeuw Jonge Theatermakers, Explore the North, podium Asteriks, Stormram, Pier 21, NNO, NNO/Club Guy & Roni, Station Noord, We the North, City Proms, Keunstwurk (schoolvoorstellingen), NHL Stenden (Welkom in de Wijk), Bibliotheek Service Friesland (Literaire Dis), GGZ Friesland (publieksacademies), boekhandel Van der Velde (boekpresentaties rondom projecten), Prins Claus conservatorium (lunchconcerten), Fries Straatfestival, etcetera. Daarnaast heeft Stadsschouwburg De Harmonie landelijke samenwerkingspartners en internationale contacten.</p>

FESTIVALS

ALGEMEEN	
Ontvangt subsidie van*:	Festivals fungeren als experimenteerplek en bieden makers een podium, zowel lokaal, landelijk als internationaal. Creatieve opleidingen in Leeuwarden kunnen hun talenten inzetten bij festival. Een aantal festivals, aangesloten bij Innofest, stimuleert innovatie op het gebied van bijvoorbeeld water, energie, gezondheid en circulaire economie, en werken hierin samen met onderwijsinstellingen.
Ambitie	Om festivals een sterkere positie in de culturele infrastructuur te geven, de bijdrage aan Leeuwarden cultuurstad te versterken en Leeuwarden als evenementenstad sterker te profileren, willen we inzetten op een kernprogrammering.

NOORDELIJK FILMFESTIVAL	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Zie ook onder Film in Friesland onder Film en media. Het Noordelijk filmfestival is het filmfestival van het noorden. Missie is om het filmpubliek te bedienen, film te promoten en een katalyserende rol te spelen in het regionale film(makers)klimaat. De diverse doelgroepen kunnen tijdens het festival uitdagende arthouse cinema en aantrekkelijke publieksfilms, bijzondere internationale documentaires en regionale producties zien. De Filmkick Academy geeft startende filmmakers de kans om vijf dagen aan hun filmplan te werken onder leiding van landelijke filmprofessionals. De Noorderkroon competitie bekroont de beste films en makers uit het noorden en het 48th hour film project geeft jong talent in Friesland tijd om een in 48 uur een film te maken.
Ambitie	Er liggen kansen op het gebied van educatie en gerichte marketing.
Werkt samen met	Vele lokale, regionale, landelijke en internationale partners.

WELCOME TO THE VILLAGE (WttV)	
Ontvangt subsidie van*: R/P/G	Welcome to the Village heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een combinatie van een sociaal, Leeuwarder dorpsfeest voor iedereen en een internationaal kunstenfestival. Het festival betreft mensen uit alle lagen van de directe omgeving. Van de vrijwilligers van Talant tot ouderen die een deel van het decor breien, van de 800 vrijwilligers tot de grote dorpsraad van partners. Het festival heeft zich artistiek ontwikkeld en biedt spannende keuzes in het podiumkunstenprogramma, in de innovatieprojecten, in de foodprogrammering. Binnen het festival krijgen jonge kunstenaars de kans werk te ontwikkelen en zich te presenteren.
Ambitie	<p>Vanaf 2021 is WttV onderdeel van het noordelijke talentontwikkelingstraject Station Noord. Hiermee wordt Friese en noordelijke kunst in een internationale setting gepresenteerd.</p> <p>In de jaren 2021-2024 gaat WttV voort op de ingeslagen weg. Het programma wordt elk jaar aangescherpt. Er wordt steviger in de organisatie geïnvesteerd omdat de artistieke en sociaal maatschappelijke rol hiermee beter kan worden vervuld.</p>
Werkt samen met	<p>Podiumkunsten / culturele partners, bijv. Iepen Up, Klup de Dag, Neushoorn, Club Guy&Roni / NNT, Noordelijke poppodia alliantie: VERA, Simplon en Asteriks, Noorderzon, Peen, Popfabryk, Valkhof Festival, VH DG, Wonderfeel festival, Zwarte Cross festival.</p> <p>Informeel samenwerkingsverbanden op basis van talentontwikkeling Oerol, Tryater, Meeuw, Explore the North, Simmerdeis festival, Stadsschouwburg De Harmonie, vanaf 2021 onderdeel van Station Noord. Daarnaast nog vele internationale samenwerkingen, samenwerkingen op het gebied van Social Design, Innovatie (o.a. Innofest, onderwijsinstellingen), voedsel.</p>

EXPLORE THE NORTH	
Ontvangt subsidie van*: R/P/G	Interdisciplinair festival met een focus op literatuur en podiumkunsten in de binnenstad van Leeuwarden, dat eind november plaatsvindt. De regionale culturele sector maakt programma. In de tweede helft van november wordt een aantal (grotere) voorstellingen in samenwerking met partners gepresenteerd; dit zijn voorstellingen die anders niet te zien zouden zijn in Leeuwarden.
Ambitie	<p>Vanaf 2021 bestaat Explore the North uit:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een interdisciplinair festival met een focus op literatuur en podiumkunsten (zie onder functie) 2. Een interdisciplinair productiehuis voor literatuur, taal en meertaligheid 3. Een jaarrond programmerende organisatie (onder voorbehoud) <p>Het productiehuis, gestart in 2019, speelt een rol in opleidingen, talentontwikkeling en productie.</p>
Werkt samen met	Lokale en (inter)nationale partners. Lokaal: Oerol, Meeuw/Jonge Theatermakers, Tryater, HOMSK, Skoft&Skiep, Popfabryk, New Noardic Wave, Noordelijke Film Festival, Welcome to the Village, Afûk. (Inter)nationaal: deBuren Brussel, Wintertuin/De Nieuwe Oost Nijmegen, Sounds of Music Groningen, Noorderzon, Grand Theatre Groningen.

FRIES STRAATFESTIVAL	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Het Fries Straatfestival vindt ieder jaar het laatste weekend van mei plaats in de Leeuwarder binnenstad op z'n kop. Het is een weekend vol prachtig straattheater en fijne muziek. Het festival richt zich op het boeken van kwalitatief hoogstaande, laagdrempelige nationale en internationale voorstellingen (muziek en theater) Het festival biedt een podium aan talentvolle nieuwe acts, waarbij aandacht is voor acts en bands uit de eigen regio.
Ambitie	<p>Elke twee jaar wil het festival een voorstelling van uitstekende kwaliteit, die een groot publiek trekt, neerzetten. Hiermee wordt gestart in 2020. Er worden ook intiemere voorstellingen op bijzondere plekken geprogrammeerd.</p> <p>Het festival is bezig met het opzetten van een werkplaats. Professionele theater/muziekkunstenaars krijgen de mogelijkheid om in Leeuwarden te verblijven en te werken aan nieuw materiaal, dat gepresenteerd wordt op het Fries Straatfestival. Zij delen hun kennis en ervaring met jonge makers. Het festival wil stappen maken op het gebied van kwaliteit en verdieping.</p>
Werkt samen met	<p>Nynke van Duinen Dansschool, dansschool Marlien, Meeuw/Jonge Theatremakers, Kunstkade, Neushoorn, Friesland Pop, NHL Stenden, Friesland College, Voortgezet onderwijs inzake maatschappelijke stage, De kunstbende, Circo Circolo, Skrep (onderdeel van Zienn), diverse festivals middels festivaloverleg.</p> <p>Landelijke festivals: Oerol, Deventer op Stelten, Spoffin Amersfoort, Kunsten op Straat Overijssel, Buitengewoon Doetinchem , La Strada Bremen.</p>

CITY PROMS	
Ontvangt subsidie van*: P/G	CityProms Leeuwarden is het grootste gratis klassieke muziekfestival van Noord Nederland met een community arts imago en klassieke topsterren uit de hele wereld, Nederland en Friesland. Iedereen, ongeacht leeftijd, geslacht, culturele achtergrond, handicap of voorkeur, moet ten volle kunnen genieten van klassieke muziek, als toehoorder of actieve beoefenaar.
Ambitie	Continueren huidige functie. Speerpunten: artistieke waarde, sociale innovatie/verbindingen, educatie, curatieve/therapeutische functie, wetenschappelijke onderbouwing, beter welbevinden, zowel lichamelijk als verbaal.
Werkt samen met	<p>Noord Nederlands Orkest, Prins Claus Conservatorium, Leden van het Koninklijk Concertgebouworkest, Camerata RCO, Matangi Quartet, Francis van Broekhuizen, Jonge (Friese) toptalenten, hafaorkesten, symfonieorkesten, Jazz Orchestra of the Concertgebouw.</p> <p>EMBRACE Nederland (professionele musici zetten zich in voor muziek maken met kwetsbare groepen. Samenwerking met o.a. ZIENN, Friesland College, NHL Stenden.</p> <p>Educatie – Talentontwikkeling voor kinderen en jongeren i.s.m. Kunstkade, Keunstwurk.</p>

LIET	
Ontvangt subsidie van*: P/G	LIET bevordert en promoot nieuwe Friestalige muziek en geeft een kwaliteitsimpuls aan het Friestalige repertoire. LIET organiseert daartoe onder meer jaarlijks een wedstrijd voor het beste en meest originele Lied in het Fries of in één van de Friese streektalen. De winnaar vertegenwoordigt Friesland op Liet International, het Europese songfestival voor minderheidstalen.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Meer samenwerking met andere partijen en disciplines; verbreding en verdieping door middel van workshops/masterclasses, cross overs, Satelliët huiskamerconcerten, de LIET wedstrijd, optredens van Friese muzikanten, en samenwerking met jong talent en/of andere disciplines. • LIET international 2020: uitwisseling en ontwikkeling van het gebruik van het Fries en de Europese minderheidstalen in de muziek. LIET richt zich op talentontwikkeling, educatie en het verbinden van talenten en professionals om zo een (internationaal) netwerk op te bouwen.
Werkt samen met	Friesland Pop, D'Drive van het Friesland College, Neushoorn, muzikanten en dichters, Omrop Fryslân.

MEDIA ART FRIESLAND	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Stichting Media Art Friesland biedt een podium voor onderzoek en experiment voor beginnende en ervaren mediakunstenaars van regionaal tot internationaal. De Stichting wil mediakunst bij een breed publiek onder de aandacht brengen. Hiermee wordt de kennis over en het draagvlak voor deze verzameling van elektronische en interactieve kunstvormen vergroot en wordt bijgedragen aan het makersklimaat en de positie van kunstenaars. Hoofdactiviteiten zijn het jaarlijkse Media Art Festival en het lichtfestival LUNA.
Ambitie	Doorontwikkelen Media Art Festival en het lichtfestival LUNA.
Werkt samen met	De activiteiten worden ontwikkeld in samenwerking met vele regionale en internationale partners. Media Art Friesland presenteert regelmatig kunstenaars en producenten uit de regio op de festivals en bij andere projecten van internationale partners. Op educatief vlak is er samenwerking met het onderwijs (basis- en voortgezet onderwijs, MBO/HBO).

BEVRIJDINGSFESTIVAL	
Ontvangt subsidie van*: P/G	<p>Stichting Bevrijdingsfestival Fryslân stelt zich primair ten doel om jaarlijks op 5 mei (de dag na Nationale Dodenherdenking op 4 mei) een festival te organiseren om onze vrijheid te vieren. Dat doen we met alle bewoners van Fryslân en zij die onze vrijheid mogelijk hebben gemaakt: in het verleden en heden. Naast het vieren van vrede en vrijheid, staat Bevrijdingsfestival Fryslân nadrukkelijk stil bij het feit dat vrijheid kwetsbaar is en zeker niet vanzelfsprekend.</p> <p>Bevrijdingsfestival Fryslân is één van de veertien bevrijdingsfestivals in ons land die aangesloten zijn bij het Nationaal Comité 4 en 5 mei. De gratis toegankelijke festivals bieden een gevarieerd en laagdrempelig aanbod aan muziek, inhoudelijke activiteiten, dans, theater, kunst, sport en activiteiten voor kinderen.</p> <p>Door de verschillende projecten en activiteiten op zowel het Plein van de Vrijheid als op het Kinderfestival en het ouderenontbijt (Friesland College) bedienen we specifieke doelgroepen om op passende wijze stil te staan bij dit onderwerp. De beide onderdelen van het festival zijn gesitueerd in de Prinsentuin in Leeuwarden. Uitgangspunt is dat iedere bezoeker van het Kinderfestival of Plein van de Vrijheid vanuit verschillend perspectief de boodschap over vrijheid mee naar huis kan nemen om zo vrijheid door te geven in naaste omgeving en sociale kringen.</p> <p>Van belang is ook te melden dat het bevrijdingsfestival het eerste compleet circulaire festival in Friesland is.</p> <p>In de aanloop naar het festival worden drie Vrijheidscolleges georganiseerd. Op 5 mei vindt een laatste vrijheidscollege plaats. Bevrijdingsfestival Fryslân organiseert de colleges samen met onderwijs, (basis en middelbaar) Neushoorn en het Fries Museum als podium en IepenUP voor de interviews.</p>
Ambitie	<p>Om relevant en actueel te blijven, wordt elk jaar een actueel en gevarieerd programma geboden, dat ook inhoudelijk is gericht op het thema 'vrijheid'. Het doel is om mensen na te laten denken over het onderwerp, de dialoog aan te gaan en om bewustwording te creëren. Het festival is landelijk het eerste CO2-neutrale festival. Komende edities wordt ingezet op nog meer circulair produceren, maar daarnaast ook op het uitbreiden van activiteiten die bezoekers inspireren om zelf met dit thema aan de slag te gaan</p>
Werkt samen met	<p>O.a. Stichting Canadian Liberators, Fries Verzetsmuseum, Historisch Centrum Leeuwarden, Fries Filmarchief, Tresoar, en diverse scholen, vooral middelbaar onderwijs, Friesland Pop, Omrop Fryslân, omroep LEO/Middelsé, Neushoorn, Sena, D'Drive, ROC Friese Poort, diverse horeca-gelegenheden een vrijwilligersgroep die zoveel mogelijk een afspiegeling van de samenleving is. Om dit te realiseren wordt samengewerkt met Amaryllyis, verschillende opleidingen en New Faces, Stichting de Vrolijkheid/Kazara Kollektiv, de Sterrenfabriek. Samenwerkingen in het kader van duurzaamheid.</p>

FILM EN MEDIA

FILM IN FRIESLAND	
Ontvangt subsidie van*: P/G	Het Fries Film Archief, filmtheater Slieker en het Noordelijk Film Festival vormen samen Film in Friesland. Slieker is het podium en forum voor kwaliteitsfilms met een mix van internationaal aanbod en regionaal en lokaal aanbod voor een brede publieksgroep van jong tot oud. Slieker werkt samen met (startende) filmmakers en partners en vervult hierin een regionale rol. Slieker biedt ook debat, lezingen, Q&A, optredens voorafgaand aan film. Het Fries Film Archief herbergt Fries filmerfgoed, dat toegankelijk gemaakt wordt voor een groot publiek. Voor het Noordelijk Filmfestival zie onder Festivals.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Er liggen kansen op het gebied van educatie en gerichte en continue marketing. • De ambitie voor het Fries Film Archief is om toe te groeien naar een Fries Audiovisueel Archief. Meer samenwerking met andere partijen en disciplines; verbreding en verdieping door middel van workshops/masterclasses, cross overs, Satelliet huiskamerconcerten, de LIET wedstrijd, optredens van Friese muzikanten, en samenwerking met jong talent en/of andere disciplines. • LIET international 2020: uitwisseling en ontwikkeling van het gebruik van het Fries en de Europese minderheidstalen in de muziek. LIET richt zich op talentontwikkeling, educatie en het verbinden van talenten en professionals om zo een (internationaal) netwerk op te bouwen.
Werkt samen met	Voorbeelden van samenwerkingspartners: Vier het Leven, NHL Stenden, diverse middelbare scholen, Fries Museum, COC en Eye.

LOKALE OMROEP LEO/RADIO MIDDELSÉ	
Ontvangt subsidie van*: G	De gemeente Leeuwarden voorzien van een eigenzinnig lokaal media-aanbod; met programma's die informeren, amuseren, enthousiasmeren en agenderen.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Doel is om in 2023 te zijn uitgegroeid naar een volwaardige media-aanbieder met een permanente hoogwaardige nieuwsvoorziening die gewaardeerd wordt door de inwoners van de gemeente Leeuwarden. • Doel is om in 2020/2021 klaar te zijn voor het in aanmerking komen van de aanwijzing tot streekomroep. Hierdoor komen er taken te liggen die over de gemeentegrenzen heen gaan. Dit betekent investeren in het uitbreiden van het vrijwilligersbestand, inzetten van scholingstrajecten, investeren in faciliteiten, aanboren van andere financieringsbronnen.
Werkt samen met	Organisaties op uiteenlopende gebieden binnen de gemeente Leeuwarden, die verbonden zijn met de programmering van de omroep, mbo/hbo onderwijs (stagiaires), Cambuur, reclamepartners.

BEELDENE KUNST EN VORMGEVING

ALGEMEEN	
Ontvangt subsidie van*:	Draagt bij aan een levendig artistiek klimaat, en aan een aantrekkelijke binnenstad.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Basisinfrastructuur beeldende kunst versterken, zodat jonge makers een sterkere uitgangspositie krijgen. • Opdrachten die bijdragen aan een aantrekkelijke binnenstad en buitengebied verstrekken. • Ruimte geven aan initiatieven die van toegevoegde waarde zijn voor de openbare ruimte en tot de verbeelding spreken van inwoners en toeristen. • Onderhoud kunst in de openbare ruimte op peil houden.

STICHTING VORHEEN DE GEMEENTE (VHDG)	
Ontvangt subsidie van*: R/G	VHDG is een kunstenaarsinitiatief voor hedendaagse beeldende kunst. Zij organiseert tentoonstellingen, richt zich op kunst in de openbare ruimte en verdiepende programma's zoals artist talks en lezingen en artist-in- residenties. Deze activiteiten worden op de eigen locatie georganiseerd (H47 en projectruimte in de Haniahof) en op locatie in Friesland. VHDG is een platform voor talentontwikkeling, niet alleen voor (beginnende) kunstenaars, maar ook voor curatoren, studenten en productiemedewerkers. Binnen de proeftuin Artist-in-Space (We the North) zet VHDG in 2020 een talentontwikkelingsprogramma op met masterclasses. Deze richten zich op ondernemerschap.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • VHDG wil de komende jaren verder uitgroeien tot toonaangevend kunstinitiatief die zowel stevig gegrond is in Leeuwarden en Friesland, maar ook een duidelijke uitstraling heeft naar de rest van Nederland. • VHDG richt zich tevens op een internationale lijn, die vanaf 2018 is ingezet. • VHDG richt zich op het actief faciliteren en aanjagen van het gesprek tussen kunstenaars en publiek: veel kunstenaars raken (maatschappelijke) thema's aan. • VHDG richt zich de komende jaren meer op pr. VHDG onderzoekt of er mogelijkheden zijn om per 2021 een landelijke BIS-instelling te worden.
Werkt samen met	Welcome to the Village, New Noardic Wave, podium Asteriks, Tresoar, Obe, Fries Museum, NHL Stenden etcetera.

GRAFISCH ATELIER FRIESLAND (GAF)	
Ontvangt subsidie van*: G	<p>Het GAF is de plek in Leeuwarden en Fryslân, waar oude en nieuwe grafische technieken uitgeoefend en bestudeerd worden.</p> <p>Activiteiten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ter beschikking stellen van een goed geoutilleerde grafiekwerkplaats. • Ontplooiën educatieve initiatieven om een breed publiek op verschillende niveaus kennis te laten maken met grafische apparatuur en grafische technieken. • Presenteren van het werk van grafische kunstenaars en cursisten aan een breed publiek. De activiteiten van het GAF worden verzorgd door een parttime beheerder en vrijwilligers. <p>Het GAF richt zich met zijn aanbod op: grafici, beeldend kunstenaars en vormgevers, kunstvakstudenten, leerlingen van het primair, voortgezet en beroepsonderwijs, in kunst en grafiek geïnteresseerden.</p>
Ambitie	Het Grafisch Atelier wil de komende jaren het ambitieniveau hoog houden, onder meer door de (inter)nationale exposities in kunstruimte H47 te continueren.
Werkt samen met	Scholen basis- en voortgezet onderwijs, atelier Jaap Ket, Kunstacademie Friesland, NHL Stenden, Academie voor Popcultuur Minerva, D-Drive, Friese Poort, Vereniging Originele Grafiek, het Fries Museum.

KUNSTRUIMTE H47	
Ontvangt subsidie van*: G	Kunstruimte H47 is een plek waar kunstenaars, lokaal, regionaal, nationaal en internationaal samenkomen, elkaar inspireren en exposeren. Het Grafisch Atelier Friesland, stichting Voorheen de Gemeente en kunstenaars van de Haniahof verzorgen de exposities in de ruimte. De exposities van H47 zijn drie weken te zien, vijf dagen in de week. Als er bijzondere evenementen zijn worden de openingstijden verruimd. Ook het Grafisch Atelier en de ateliers van de kunstenaars zijn geregeld open voor bezoekers.
Ambitie	Zie hierboven. Sinds de opening op 25 januari 2018 tot eind 2019 heeft H47 meer dan 20 verschillende tentoonstellingen en evenementen gehost.
Werkt samen met	Kunstenaars vanuit het Grafisch Atelier Friesland en Stichting Voorheen de Gemeente, kunstenaars Haniahof.

NOORDERLICHT	
Ontvangt subsidie van*: R/P/G	<p>Naast de fotografie zijn voortaan ook video, animaties, virtual-reality omgevingen en andere vormen van online visual media onderdeel van het programma. Noorderlicht is hiermee een multidisciplinair instituut met drie samenhangende programma's. Dit zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Noorderlicht Studio, dat zich richt op talentontwikkeling. Het is de humuslaag voor projecten in Friesland en Groningen. - Noorderlicht Festival, dat uitingen krijgt in Groningen en Fryslân. - Noorderlicht En Route <p>Dit is een programma voor een breed publiek in de noordelijke musea, waaronder het Fries Museum en het Natuurmuseum Fryslân.</p>
Ambitie	Noorderlicht heeft met de activiteiten die ze organiseert een (inter)nationale uitstraling. Zij wil haar positie in het noorden, landelijk en internationaal de komende jaren versterken. Noorderlicht is bezig met een landelijke BIS aanvraag voor twee plekken: een festivalplek samen met Breda Photo en een presentatieplek.
Werkt samen met	Partners in Noord-Nederland, landelijke en internationale partners.

MUSEA

FRIES MUSEUM	
Ontvangt subsidie van*: P/G (incidenteel voor blockbusters)	Het Fries Museum verbindt onze Friese wortels met de (inter)nationale top van erfgoed en kunst. Het is een hotspot in de stad Leeuwarden. Het museum bereikte in de periode 2014-2018 gemiddeld 175.000 bezoekers per jaar, waarvan 70% van buiten Friesland voor het Fries Museum naar Leeuwarden kwamen.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Continueren succesvolle grote (inter)nationale tentoonstellingen. Hiermee kunnen de bezoekersaantallen per jaar op gemiddeld 175.000 worden gehouden en is het Fries Museum in Noordelijk verband een gelijkwaardige partner van het Groninger en Drents Museum. • Tussen de grote tentoonstellingen door worden sterke presentaties gemaakt met Friese kunst en erfgoed. • Onderzoeken mogelijkheid om tegen 2023 vaste aantrekkingskracht te vergroten. Hierbij wordt gedacht aan een artistieke toevoeging aan het gebouw, een beeldbepalend kunstwerk. • Fries Museum sluit aan op nationale culturele en sociaal-maatschappelijke programma's, zoals de Nationale Canon, de Museum Plus Bus (brengt ouderen uit heel Nederland naar het museum) en Art Rocks (nodigt jonge musici uit zich te laten inspireren door de collectie van het museum). Deze ontwikkeling wordt versterkt, o.m. door regionale samenwerking, zoals die met zorggroep Kwadrant. Het museum zet in op versterkte samenwerking met praktijkopleidingen (MBO onderwijs).
Werkt samen met	Vele lokale, regionale, nationale en internationale partners.

KERAMIEKMUSEUM PRINCESSEHOF	
Ontvangt subsidie van*: R/G	Het Prinsessehof is het nationale Keramiekmuseum met een collectie van wereldkwaliteit, het enige rijksmuseum van het noorden. Het is ook het stadspaleis van Maria Louise van Hessen Kassel, de voormoeder van de Koninklijke familie, en het geboortehuis van de wereldberoemde graficus M.C. Escher. Ter gelegenheid van de 100 ^{ste} verjaardag van het museum in 2017 vond een herinrichting plaats van het gebouw en de tuin. Hierdoor is het museum voorgedragen voor de verkiezing tot European Museum of the Year 2020. In 2018 kwamen er 88.000 bezoekers, waarvan meer dan de helft speciaal voor het museum naar Leeuwarden kwam.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Het museum is met internationale musea in gesprek om topcollecties naar Leeuwarden te halen. • Expliciet aandacht besteden aan het Midden-Oosten en islamitische keramiek. • Activiteitenprogramma uitvoeren in co-creatie met verschillende groepen in de samenleving. • 2021: tentoonstelling met installaties van hedendaagse kunst: In Touch • Uitbreiden onderwijsaanbod voor het Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs en masterclasses voor HBO en professionals. • Realiseren <i>artist in residence</i> plek en een <i>maker space</i> in samenwerking met het onderwijs en bedrijven. • Kansen in het Nassau-verhaal en M.C. Escher. • Route tussen het station en het Prinsessehof kan jaarlijks ingevuld worden met nieuwe 3D street art. • Inzet op elkaar versterkende programmering Keramiekmuseum en Fries Museum.
Werkt samen met	Vele lokale, regionale, nationale en internationale partners.

LETTEREN

dbieb	
Ontvangt subsidie van*: G	<p>dbieb stimuleert participatie in het openbare leven, helpt bij het ontwikkelen en toepassen van nieuwe vaardigheden en biedt toegang tot informatie. In de programmalijnen van dbieb zijn persoonlijke ontwikkeling, het aanleren van 21st century skills en zelfredzaamheid de sleutelwoorden. Preventie van laaggeletterdheid is hierbij een van de speerpunten. dbieb vervult de kernfunctie 'mensen laten kennis maken met kunst en cultuur' vooral door het organiseren van culturele activiteiten, vaak in samenwerking met andere culturele instellingen.</p> <p>Ook heeft dbieb een collectie op het vlak van kunst, cultuur en erfgoed. Het activiteitenprogramma van dbieb bestaat o.a. uit literaire bijeenkomsten en lezingen over diverse culturele onderwerpen. dbieb organiseert de jaarlijkse 'Nacht van de Filosofie'. dbieb beheert het Frysk Muzyk Argyf (FMA). Hierin is alles te vinden dat betrekking heeft op componisten en componeren in Fryslân.</p>
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • De 'Nacht van de Filosofie' toegankelijk maken voor een breder publiek en de programmering nadrukkelijk afstemmen op jeugd en jongeren. 'De Nacht' uit laten groeien tot één van de omvangrijkste en belangrijkste evenementen op het terrein van filosofie in het Noorden van het land. • Het ligt in de bedoeling om jaarlijks een concertreeks te organiseren in de kapel van dbieb in de Blokhuispoort. In deze concertreeksen staan de Fryske componisten centraal. • De kapel biedt de mogelijkheid om in samenwerking met diverse partners een gevarieerd cultureel aanbod te organiseren. • In de centrale hal van dbieb een podium creëren bestemd voor (muziek)uitvoeringen, presentaties en debatten.
Werkt samen met	Breed netwerk, lokaal en landelijk.

ONDERSTEUNENDE ORGANISATIES

KUNSTKADE	
Ontvangt subsidie van*: G	Kunstkade heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een netwerkorganisatie voor activiteiten op het gebied van cultuureducatie. Door uitbreiding van activiteiten, met onder andere de uitrol naar het voortgezet onderwijs, de vakantieschool en het centrum voor talentontwikkeling, worden steeds meer verbindingen gelegd en worden kinderen en jongeren steeds beter bereikt. De afgelopen jaren is, ondanks uitbreiding van de activiteiten, zo min mogelijk in overhead geïnvesteerd.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Kunstkade zet in op verdieping in de scholen en verbreding van de organisatie om nog meer kinderen en jongeren te bereiken. De grootste ambitie van Kunstkade ligt in de structurele uitrol van cultuureducatie in het voortgezet onderwijs en mbo. Daar is een begin mee gemaakt, maar het streven is om een volwaardig programma te realiseren met en voor het voortgezet onderwijs en mbo dat aansluit op de ervaringen in het basisonderwijs samen met de scholen, culturele instellingen en aanbieders.
Werkt samen met	Breed netwerk, lokaal en landelijk.

HISTORISCH CENTRUM LEEUWARDEN (HCL)	
Ontvangt subsidie van*: G	Het HCL is niet alleen een bewaarplaats voor alle soorten archiefstukken en historische collecties, fysiek en (steeds meer) digitaal, maar ook de ontmoetingsplaats voor iedereen met belangstelling voor de lokale geschiedenis. Het HCL brengt de geschiedenis van Leeuwarden onder een breed publiek blijvend onder de aandacht: middels tentoonstellingen, publicaties, lezingen en (historische) stadswandelingen.
Ambitie	<p>Speerpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De erfenis van 2018 waarborgen. • Archivering van het 2018-jaar. • Meehelpen aan de realisatie van het kunstwerk DNA-Leeuwarden bij het HCL. • Versterken digitalisering archieven en collectie. • Blijvende intensieve samenwerking met andere Leeuwarder en Friese erfgoedpartijen (bijvoorbeeld Taalalliantie/Lân fan Taal).
Werkt samen met	Breed netwerk, lokaal en landelijk.

Niet door de gemeente gesubsidieerde instellingen, die wel tot de culturele infrastructuur behoren. Samenwerkingspartners zijn niet apart benoemd.

LETTEREN

TRESOAR	
Ontvangt subsidie van*: R/P	<p>Historisch en letterkundig centrum van Fryslân.</p> <ul style="list-style-type: none"> • HCL en Tresoar beheren de 'Collectie Leeuwarden' in context en in samenhang en stellen deze beschikbaar voor een breed publiek. • Tresoar als kennis hub/universiteitsbibliotheek en als studieruimte binnen het kader van de RUG/Campus Fryslân en de Friese hogescholen en kennisinstituten. • Rijk aanbod aan lezingen, tentoonstellingen, symposia, optredens. Nieuw is hier de rol van OBE, podium voor literatuur, kunst en taal op het Oldehoofsterkerkhof. • Tresoar stimuleert en faciliteert de promotie en productie van Friestalige cultuur en literatuur.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Tresoar richt zich op de toeristische sector als gebruiker van erfgoed informatie. • Vergroting van de zichtbaarheid van literaire collecties en informatie via de digitale kanalen. • Accent ligt in 2020 op de exploitatie en programmering van OBE. Met de provincie en de 'taalalliantie van Friese taal- en literatuurorganisaties worden in 2020 activiteiten ontwikkeld in het kader van onderzoek, productie en presentatie, waarbij OBE als productie- en als presentatiehuis functioneert. OBE faciliteert ook stedelijke activiteiten en festivals.

AFÛK	
Ontvangt subsidie van*: P	<p>De Afûk maakt zich sterk voor de Friese taal en cultuur en heeft daarvoor een eigen uitgeverij en boekwinkel, is verantwoordelijk voor het project Boeken van Fryslân, draagt bij aan het onderwijs in de Friese taal door cursussen, aandacht in de voorschoolse periode en Friese taalmethoden in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en mbo en hbo. Ook worden het tijdschrift heit&mem uitgebracht en De Moanne.</p> <p>Werkt samen met andere instellingen in Leeuwarden en Fryslân, bijvoorbeeld binnen Lân fan Taal.</p>
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> • Is een belangrijke partij voor City of Literature en het uitvoeren van activiteiten in het kader hiervan. • Proeftuin Meertaligheid: Afûk is partner in activiteiten, zoals de Taalkaravaan. • Inzetten op meer zichtbaarheid van het Fries in de openbare ruimte in Leeuwarden en daarbuiten. • Versterken internationale contacten.

OVERIG

KEUNSTWURK	
Ontvangt subsidie van*: P	<ul style="list-style-type: none"> Keunstwurk is een advies- en projectorganisatie en expertisecentrum voor cultuuronderwijs, cultuurparticipatie, amateurkunst, professionele kunsten, talentontwikkeling en cultuurinnovatie. Keunstwurk richt zich op de ontwikkeling van talent voor jong en oud en het scheppen van mogelijkheden hiervoor in Fryslân. Keunstwurk is een vraaggerichte organisatie die expertise en kennis in huis heeft en deelt, ondersteunend en initiërend werk en zorgdraagt voor verbinding en ontwikkeling.
Ambitie	<ul style="list-style-type: none"> Tijd voor talent in Leeuwarden (kunst en ouderen, samen met Kunstkade) Fulkaan Friese Dansdagen (met Kunstkade en Stadsschouwburg De Harmonie) Platform Amateurkunst Platform Jonge Makers Opzetten van een interdisciplinair productiefonds met LF2028 Fair Saturday Filmhub met onder meer New Noardic Wave, Kunstkade en het Noordelijk Filmfestival

WADDENACADEMIE	
Ontvangt subsidie van: *	<p>Missie</p> <p>De Waddenacademie is een onafhankelijke netwerkorganisatie die zich inzet voor de duurzame toekomst van het Waddengebied. De verzamelde kennis over het Waddengebied wordt ingezet voor het vormen van beleid en het stimuleren en faciliteren van verder onderzoek.</p> <p>Kerntaken</p> <p>In samenspraak met beleid, beheer en belanghebbenden worden thema's op de bestuurlijke en wetenschappelijke agenda gezet die voor een economisch en ecologisch verantwoorde toekomst van het Waddengebied relevant zijn. De Waddenacademie stimuleert een goede samenhang tussen regionaal, nationaal en internationaal wetenschappelijk en maatschappelijk gericht waddenonderzoek en brengt de resultaten van waddenonderzoek op een toegankelijke en verantwoorde wijze naar buiten. Langjarige ontwikkelingen in het Waddengebied in het ecologisch, economisch en sociaal-cultureel domein worden in kaart gebracht op basis van kennisbehoeften vanuit beheer, beleid en wetenschap en bewaken we de wetenschappelijke kwaliteit ervan.</p>

NATUURMUSEUM	
Ontvangt subsidie van*: P	<p>Het Natuurmuseum is de thuishaven voor veel groene verenigingen en stichtingen, zoals de paddenstoelenwerkgroep, de schelpenwerkgroep, <u>SOVON</u> Noord Nederland en de GEA-kring. Tot de vaste opstelling behoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het 15 meter lange skelet van een <u>potvis</u>, die in 1994 op <u>Ameland</u> aanspoelde. Het reiskabinet van de Friese "kapitein Severein", waarin allerlei herinneringen zijn verzameld van zijn wereldreizen. De 14 meter lange draak Li-Ming die op de zolder van het museum huist. OnderWaterSafari, tentoonstelling in de vorm van een darkride.

FRYSKE AKADEMY

Ontvangt subsidie van*: R/P

Sinds haar oprichting in 1938 zet de Fryske Akademy zich in voor het fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek naar de Friese taal, geschiedenis en cultuur. Na ruim 75 jaar is deze opdracht, die de Friese samenleving de Akademy bij de stichting meegaf, nog altijd leidend.

Het is de taak van de onderzoekers de dynamiek van taal en van sociale en historische processen te analyseren. Dat doen zij door onderzoek te verrichten naar de Friese taal, meertaligheid, taalleren en het verleden van Fryslân. De Fryske Akademy maakt het Friestalig en historisch erfgoed toegankelijk voor wetenschap en maatschappij en ontwikkelt digitale instrumenten en collecties voor innoverend onderzoek.

Nergens anders in binnen- of buitenland worden de Friese taal, cultuur en ruimte op zo'n systematische wijze bestudeerd. Waar mogelijk vergelijkt het onderzoek van de Fryske Akademy de Friese casus met ontwikkelingen elders. De komende jaren wil de Fryske Akademy haar vooraanstaande positie op bovengenoemde onderzoeksterreinen verder versterken.

Bijlage 4 Benchmark cultuuruitgaven gemeente Leeuwarden en 10 gemeenten in Nederland, gebaseerd op CBS gegevens 2017

Totalen Cultuur	totale investeringen	inwoners	kosten/inwoner
<i>Leeuwarden incl. herindeling 1-1-2018</i>	€ 12.385.120	122.807	€ 100,85
<i>Groningen</i>	€ 41.671.000	202.636	€ 205,64
<i>Zwolle</i>	€ 17.240.000	125.548	€ 137,32
<i>Heerlen</i>	€ 19.633.000	87.189	€ 225,18
<i>Maastricht</i>	€ 24.566.000	122.753	€ 200,13
<i>Enschede</i>	€ 19.115.000	158.140	€ 120,87
<i>Arnhem</i>	€ 32.921.000	155.699	€ 211,44
<i>Den Bosch</i>	€ 21.611.000	152.411	€ 141,79
<i>Middelburg</i>	€ 7.413.000	48.019	€ 154,38
<i>Deventer</i>	€ 16.122.000	99.295	€ 162,36
<i>Haarlem</i>	€ 24.503.000	159.229	€ 153,89
Gemiddeld	€ 212.677.120	1.274.497	€ 166,87

stand 2017	<i>totalen rekening</i>	<i>totaal Cultuur</i>	<i>naar rato</i>
Leeuwarden	€ 594.968.630	€ 12.385.120	2,08%
Groningen	€ 1.014.240.000	€ 41.671.000	4,11%
Zwolle	€ 627.337.000	€ 17.240.000	2,75%
Heerlen	€ 467.269.000	€ 19.633.000	4,20%
Maastricht	€ 624.595.000	€ 24.566.000	3,93%
Enschede	€ 758.358.000	€ 19.115.000	2,52%
Arnhem	€ 696.860.000	€ 32.921.000	4,72%
Den Bosch	€ 845.000.000	€ 21.611.000	2,56%
Middelburg	€ 192.203.000	€ 7.413.000	3,86%
Deventer	€ 379.684.000	€ 16.122.000	4,25%
Haarlem	€ 550.726.000	€ 24.503.000	4,45%

WTTV zet in op inclusiviteit en
betrekt ouderen en mensen met
een beperking van Talant

©Marc Henri Quere

*Met dank aan
Marrit Jellema die
voor de thematische
cultuursessies gedichten
heeft gemaakt. Een deel
hiervan is in deze nota
opgenomen.*

*Met dank aan de
fotografen van wie we de
foto's mochten gebruiken.
De foto's zijn ter illustratie
van de veelzijdigheid van
het culturele veld: het
beoogt niet compleet te
zijn en er kunnen geen
rechten aan worden
ontleend.*

Februari 2020

©Gemeente Leeuwarden

